ДОРА ГАБЕ

Избрани стихове

В ДВА ТОМА

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ

ДОРА ГАБЕ

Избрани стихове

ТОМ ПЪРВИ

СОФИЯ 1978

ДОРА ГАБЕ

1

ДОРА ГАБЕ

Избрани стихове

ЗЕМЕН ПЪТ

В СТАЯТА

През моите стени се чува
живота смътно и далеко —
седя сама и ми се струва,
че не съм раждана във него.

Че ме опазиха стените
от моята съдба човешка:
да ме не дебне по следите
на всяка стъпка всяка грешка.

Че ме опазиха стените
от подла смърт нетърпелива,
коварната, да ме не види,
че още дишам и съм жива.

Седя сама и ми се струва,
че сгушена във тази стая,
далечен глас от друг свят чувам
и тайната му вече зная.

И тъй ме тегли да заскитам
навън, през тоя свят прекрасен,
където няма тайна скрита
и е живота прост и ясен.

ПТИЦИ

Като залутан звън през теб минавам, свят,
като насън вървя през теб, живот чудесен,
раздавам се като трошици хляб,
изпявам се като най-чиста песен.

Ти като приказка със хиляди очи,
оставяш ми ръцете вечно с празни длани,
а някаква съдба ме гледа и мълчи
и тъй е страшно нейното мълчание!

Завиждам им на птиците, небесните сестри,
за пълните сърца със радости и грижи —
по пътя, начертан връх ясното небе,
редицата им сребърна се ниже...

* * *

Жерави,
съвременници
на живота ни!
Какво остана
в паметта ви
от миналото?
Чуваме далечния ви
тъжен глас,
и бързаме
да ви настигнем...

Жерави летящи,
и ний летим,
летим с мечтите си,
за да сме
земни и небесни
като вас!!

ХОРИЗОНТ

Хоризонт
на моя жизнен път,
пределен пост
на моето въображение,
на моята недостижима цел!
Стопяваш в погледа ми
извивката на хълместите
възвишения
и изчезваш,
щом те доближа.
И ето: нищо не остава,
освен далечината
с пълзящия
спокоен, равен път
към някаква илюзия,
към някаква измама,
към нов
далечен хоризонт...

ЩО МИ ДАДЕ...

Що ми даде тия бели длани,
що ми даде тез очи, които
с всеки поглед раждат пожелание,
с всяка среща някого заплитат.

А защо невидимо завърза
двете ми ръце и стори свои —
оттогава все за нещо бързам
и не зная де е и какво е.

Тайните ти пътища не мога
в тоя мъничък живот да мина.
За това ли вечно във тревога
ще живея като на чужбина!

ШЕМЕТ

Тъмен поглед, тъмен поглед,
спрял над мене своя чар.
Светли звездни хороводи,
черна бездна и кошмар.

Тъмен поглед, тъмен поглед,
нощен вихър, странен зов.
И ме мами и ме води,
и познат е и е нов.

ЗАГАДКА

И само ти си ми загадка
с усмивката във ъгъла на устните,
с лукавата оная светлинка
във погледа,
с която си отиде.

Стоя недоумяваща,
зашеметена,
опразнена от свят,
без устни, без ръце
и зная:
аз никога не съм била родена.

ДЕМОНИЧНО

Продълговати, огненозелени
очи от оникс с жилчици червени:
очите на домашната ни котка,
отпусната тигрица, бавна, кротка.

Примрежва си, затваря си очите,
отваря пак и гледа тъй смирено!
Във всеки мускул сила затаена,
а в хищни лапи остри нокти скрити...

Впих своя поглед в нея — вежди сбира,
във взора притаен искра от гняв прозира,
засилва я, за миг я задържи
и дръпва се назад, очи надолу свела.

Сега я знам пред тебе свойта сила,
о, само ми ела, о, само приближи!

СЪПЕРНИЦА

От ъгъла ме гледат нейните очи,
зениците ѝ кръгли в моите са впити,
зелени искри в тях и пръснати лъчи,
змии преплетени, езици ядовити.

Какво се притаи във тях, какво се скри?
Нима това са мойте чарове събрани,
подпалени и в тях отровата гори
и ги превръща в черни, обгорели рани.

Съперница-змия, скрий своя зъл кошмар,
аз виждам как насочваш жило ядовито
към мен, но виждам: в тебе другото е впито
и твоите зеници в пламналий пожар
отровата ти теб сама разяда скрито!

ОЧИТЕ

Нека не излъгва твоята уста
и смехът ти нека не измамва,
нещо чудно в погледа ти пламва:
в дъното на твоите очи
тиха, светла истина мълчи.

Думите ти другаде отиват,
пламват и угасват, и изстиват . . .

КОШМАР

Не гледай тъй, не гледай тъй,
тоз поглед твой не е за мене
на страст и нежност отражение,
запален другаде е той.

Напразно с сведена глава
наред със теб вървя полека
и слушам бликнали слова
да се изливат леко, леко.

Гори във тебе неин чар,
недей ме гледа тъй чрез него —
с избликналата твоя нега
расте в сърцето ми кошмар.

ПРОКОБА

Усещам някога в кръвта си тъмна сила,
едно предчувствие, което се обажда
във моето сърце и тъмен спомен ражда.
Не зная що съм и не зная що съм била.

Душата ми е неспокойна, мътна, няма.
Там горе, дето бялата звезда пътува
в безкрая, бледна и самотна дето плува,
ще мине може би и моя път през тамо.

Защо ме тегли неспокоен дух далече?
Съдбата ли на мои прадеди бездомни,
събудена в кръвта, прокобата изрече,
или от векове душата ми я помни?

ОСИНОВЕНАТА

Няма купувачи
в будката за стари книги,
в Гетото на Братислава.
Стоката му под праха остава.
Не чува, седнал е на прага и чете.
Книгата е по-голяма
от мършавото тяло.
Листите обръща
от дясно на ляво.
— Ей, продавачо!
Измъкна погледа от книгата,
погледна ме през двойни очила
и рече:
— Зная те, ела!
И сне от лавицата тежка, стара книга
и я отвори.
Тогава изведнъж си спомних как повтори
баща ми преди смърт:
„Да не забравиш, че си внучката
на цар Давида!“
А продавача рече:
— В твоето сърце лежи
двехилядогодишната обида,

а в твоите очи останаха
звездите на Обетованата. —
Тъй рече старецът и тъй ми се усмихна,
че завъртя стрелките си обратно
часовника на мойто време.
И стори ми се всичко вероятно,
и страшното захвърли свойто бреме,
съня очи отвори
и сякаш бог отново
твори света от слово.
Тогава спомних оня млад другар,
с очи на асириец,
с маслинени коси,
отметнати назад,
със поглед, в който зрееше на слънце
грозда на Обетованата,
със глас, във който
зазвъняха чистите звънци
на белите стада във Халаад,
който ме попита дали зная родината си.
Отвърнах му:
— Не съм я виждала, защото се родих
във мъничка земя,
където влагата проникна в мойте кости.

— Била си цял живот на гости,
а си родена в нивите, всред класовете,
под слънцето,
ти, Рут, царица си на вековете.
— Усещала съм как сърцето ми изгаря
във гордостта на най-могъщия пророк,
ала не знаех своя род
и затова сънувам Дунава
и равнините му, където
моето детинство хващаше със поглед
птиците във въздуха
и стъпваше във златото на зрели ниви...
Там падна царската ми дреха,
защото бяха сиви-посивели
хората на твоя край от робството...
При тях останах като своя.
— Ще кажат „друговерка“
и ще се отвърнат...
— Ще спра тогаз над цялата земя,
за да ме види от едно небе
единственият бог...
— Ще се отвърне бог от тебе,
тъй както
се отвръщам аз...

Тъй рече младият приятел
и ни веднаж не се обърна.

Ах, продавачо, дай ми тая книга:
в нея ще намеря може би
кътче да се свия,
защото съм жена — полудете, —
защото не по силите ми е да нося
две съдби
в едно тъй мъничко сърце...

Братислава, 1933 г.

ЗАЩО?

На Яворов

Защо дойде тъй рано?
Защо тъй рано си отиде?
Защо вгнезди във мен зародиша
на онова фатално зло,
което бе подготвила съдбата,
за да ни раздели?
Защо от пътя ме отвърна тя,
а тебе тласна в пропастта?
Защо?
Не са ли песните ми твои,
щом като в тях е зърното,
което ти зася,
от оня розов храст — спомни си,
където славеят не спираше да пее
над нас.
Остана ми светът опразнен:
Защо, кажи...
Днес само зърното
кълни и зрее в мен
и ти си в него като жив!

ЗЕМЕН ПЪТ

О, тъмна бездна, щастие което се зове,
до теб докосната отнасям смъртна рана!
На дъното грехът, закърмен векове,
сърцето ми видя и в ужаса остана...

И тръгнах през света самичка. Насред път
накацали са черни птици — тъмни сили,
във моите очи зениците си впили,
те хода ми запречват и следят.

И тръгнах през света самичка. Насред път
и пред съдбата своя ще застана,
едничка тя ще види мойта рана
и ще положи свойте благостни ръце.

А като пита: „Що ми носиш, чедо, от света?“,
ще дам отвъргнатата обич, още жива,
във нейните ръце трептяща и щастлива.

РАЗДЯЛА

От очите ми съня изсмука
тая дълга нощ, тъй неспокойна.
Няма на стената да почукам —
тя е вече помежду ни двойна.

Чувам само писъка на трена,
в тъмнината остър и тревожен.
От света съм вече уморена,
а пък ти си моя спомен тъжен.

Тежката завеса на живота
ще се дръпне нявга за минута,
да те видя млад и свеж, и бодър,
без да бъда видена и чута.

Колко много най-човешка мъка
безвъзвратната вълна отвлече.
Няма близост, няма и разлъка,
а светът е все голям и вечен.

НОЩ

О, нощ, която всичко ми отне
и в себе си погълна тъй безследно!
Кажи сега и словото последно,
щом маската от погледа ми сне!

Умряха в тебе толкова души,
затвориха се толкова зеници,
захвърлени самотници в тъмници
изсмука твоя мрак и пресуши!

А жадно гледат топлите ти взори —
очите твои — разтопена плът,
потъна в тях светът и се затвори.

И само птичка върху твойта гръд,
отметнала главица, пее, пее,
а ти мълчиш, заслушана във нея...

ОТДИХ

Отдъхваш ли си, нощ?
В пазвата ти
спят децата
и във сън растат.

През твоя мрак премина
като златна нишка
бързащия влак.
Някой някого
изпраща —
някой някого нетърпеливо
чака.
Една съдба ги сбра
и във едно ги вплете...

Само мъката ми,
легнала върху сърцето,
превърна в песен
ритъма на колелетата.

ПОРТРЕТ

Старинния портрет от таз стена
ме гледа с свойте ясносини
очи, разлели синя светлина.
На черно кадифе, върху коприна,
ръцете му са сложени една
на друга. Сънна тишина
връз неговата плът, тъй близка и далека,
се спусна и лежи недвижима пет века.

Не е ли той в света, или е само
видение на чуден свят и сън!
Светът се движи шеметен отвън,
а той ме гледа нямо,
и погледа прониква, в мойта кръв се влива,
безсмъртен поглед — силата му жива
гори —
Ела, спаси ме от света,
сложи ръка, да сетя топлината
и чистия ти свян, и в твойта чистота
да си стопя душата.

Виена, 1918 г.

ПЕСЕН

Земята е от твойто слънце уморена,
иди си, летен ден, иди си, дълъг ден!
И стария дъб, и той е уморен,
безпомощно отпуснат, дъх едва поема.

О, топла лятна вечер! Още е небето
прозрачно и на запад кърваво, а ето,
видение ли, сън ли, грее в светлината
със друга светлина и нова, и позната
вечерница-звезда. Отварят чашки бели
към нея цвят до цвят,
в молитва къщите стоят, глави привели,
и сякаш божи дъх прегърна тоя свят.

ОТНАЧАЛО

Дай ми твойте прости, мъдри хора,
дето гледат светло и открито,
научи ме като тях да сторя
и от мъничко да съм честита.

Научи ме като тях да казвам:
слава богу, тоз ден беше плоден,
и да лягам с кръста в свойта пазва,
като с тежък верен щит господен.

В дни на горест, в дни на мъка скрита,
мойта майка с сълзи да не гледа,
заран до леглото да не пита:
„Що в съня си толкоз стенеш, чедо?“

Като клетка нека да разтворя
с две ръце сърцето си изцяло,
като твойте прости, мъдри хора
да поема пътя отначало...

ЛЕС

На древен храм недвижими колони
са твойте дънери, о лес. От векове
във запустение, под оголели клони,
градиш си гробница от мъртви листове.

Сърцето си в сърцето на земята вписваш
и смучеш тайните дълбоки на света
и с вечно ги мълчание покриваш,
заслушан сам в земята и нощта.

Вземи ме, нека твойта вечност ме обвие,
притискам гръд о теб, усещам твойта плът
и чувам пулса ти дълбоко в теб да бие...
Изгасва мойта свещ и спира моя път.

А горе, в клоните ти, пролет млада
се къпе в светлина и грее, и цъфти,
разметнала снага връх твоите плещи.
Оттамо лист отронен дълго, дълго пада...

ПРАДЕДИ

Дъбове прастари,
прадеди вековни!
Кой би изтръгнал
корените ви?
Кой би пресякъл пътя им,
насочени към сърцето на земята?
Кой би довел във тишината
на вашето мълчание
подземни гласове,
за да узнае тайната
на дългия живот?
Кой би отгатнал
от говора ви с ветровете
как се превръща в песен
тревогата
на разлюлените ви клони?
Прадеди вечни,
съкровище на мислите,
олтара на копнежите —
задръжте бързината
на дните наши,
за да остане у вас
частичка
от душите ни!

ЧЕРНА ПРЪСТ

Черна пръст,
от теб ли са очите ми,
с които те видях!
От теб ли са зениците,
през дето мина твоя грях
и се запали,
и заседна в тях!
Ето ги разтворени
не спят
и като свещи
в себе си горят!
Защо фучите, диви ветрове,
и хвърляте ми пясък във очите!
Родната земя ли
да не видя
да се гърчи в болка и обида!
Де сте четри
ангели, що бдяхте
от четри края
на земята,
и държахте
вихрите в ръце?

Отвърнахте зеници
и отлетяхте
като бели птици!

Нека се запалят всичките
мъртви погледи, угаснали,
родна пръст, от теб израснали.
И звездите нека смаяни
да си кажат:
виж, безумната,
нашата сестра, земята ни,
своя огън не пожалила
свойта гръд сама запалила!

ЛУНАТИЧКА

* * *

НА МОЯТА ПЛЕМЕННИЦА
КАТЯ КАЗАНДЖИЕВА

Не вийте, псета,
аз не съм видение,
кръвта във жилите ми дреме
като в затоплени легла,
ала от сън ме вдигна месецът
и рече ми „ела".
И станах от леглото си
и тръгнах,
минах двора, нашата ограда,
и сянката ми легна
тука на площада.

Кубетата на Александър Невски
се дигнаха,
а облаците се снишиха
и с бяла тъкан къщите обвиха.
На паметника бронзовия кон
разтвори ноздри
и зацвили,
прозорците се разтреперика,
а хората,
пробудени и в полусън,
помислиха, че вятър свири.

Месецът поведе сянката ми,
удължи я
и тръгнах в улиците, през града,
като в магия.

Спяха къщите и улиците,
спяха ламбите по стълбовете,
спяха в своите шинели часовите,
спяха релсите по Пиротска
до края —
само каменният дом, огромен,
бял,
гледаше над целия квартал.
С петстотин прозорци
гледаше в нощта,
петстотин човека в него спяха,
дишаха през сън
и в сън живяха.
А сънищата им
се движиха във лунната омара
и толкоз тъжни бяха,
че тежаха върху спящите гърди.
защото всички „сбогом“ казваха
и се прегръщаха,

а младите протягаха ръце
и мускулите им пращяха
в устрем.

Секунди, птички,
не шумете
с крилцата си,
не ги будете —
затворниците в сън живеят само.
Но, ето, горе
едно прозорче бързо се отвори.
Надникнах през желязната решетка
и видях:
един младеж
с очи, в които
пламъци горят,
със глас, от който
тръпки попълзяват
и който ме заля
като с избликнала вода
през малкото прозорче:
— „О, свобода“!
— Не съм!
— Дойде ли, най-подир!

— Но аз не съм!
— О, отвори!
— Не мога,
аз съм лунатичка!
— О, отвори ми, ти жена,
ти птичка, ти светулка,
ти кацнал лъч на моето прозорче,
ти отвори, защото сам не мога...
— Ще съмне утре и ще ти отворят!
— Не вярвам във деня,
ни в слънцето дори,
ти отвори!
— Не мога, аз съм сянка,
аз насън вървя
и светлини ловя,
недей ме вика,
сбогом...
— Отвори-и-и-и...

Удари се гласът в кепенците,
в прозорците, в вратите,
залъкатуши се
в езерото светлините,
хората отвориха очи в уплаха,

ала помислиха пак:
вятър свири
и заспаха.

А въздухът се разлюля.
И полетяха
вълните му огромни,
като понесоха гласа
на младия човек и викаше далеко,
примесен с милиони други
гласове
и викаше над всички:
„Отвори-и-и-и-и!“...
Пронизваше простора
и режеше като със нож,
а в лунната, прозрачна нощ
мълчеше всичко...

Тогава изведнаж
звъннаха дванайсет часа
и паднаха един след друг.
Замря гласа и стана тихо.
А в сребърната тъмнина,
над месеца и над звездите

полека се разля
далечен глас на рог.

Познах го,
спомних си:
гласът на кулата
от храма на „Света Мария“
от Краковската стара катедрала...
Дотука стигнал отдалеко
и се разлял
над целия простор огромен.
Във него моя спомен е живял...
Един ден рано в шест часа
аз влязох в тоя град
с готически стени.
Животът ми започваше, опрял
на здрави мъжки плещи.

Ликуваща като царица влязох...
Във тоя миг засвири рога!
От шестстотин години
свири всеки час
и дългия проточен глас

във въздуха се влива
като река в море,
като изминат час
в безкрайността,
като душа, която се отделя
от тялото
и през света отива...

Бъдете тихи, мои стъпки,
не падайте в таз светла тишина
като засъхнали от блато буци кал,
защото въздухът е океан от звуци,
затихнал за минута и заспал,
защото капе в него
пулсът на сърцето ми
и моя дъх се е разлял.
Звъни като камбанка сребърна
във него
песента на птичката,
която пее на клончето
и мисли, че я слушат само:
нейната другарка
в малкото гнездо
и трите топли яйчица под нея.

Кой разкъса тишината с изстрел?
Въздуха с светкавица проряза?
Удари се в стената,
в прозорците, в вратите,
счупени стъкла
попадаха и зазвъняха.
Стреснаха се хората във сън,
рибките на спомените светнаха
със седем цвята
и угаснаха...

През лунен лъч
се бях промъкнала
до малкия прозорец на тавана
и видях
момичето бе паднало на пода,
а куршум,
току-що преминал през сърцето.

Сянка от живот неуловима,
лежеше върху лицето ѝ,
— Сянка, чакай,
спри живот, не бягай младост!
Но напразно!

Сякаш нивга таз ръка
не се е вдигала
и нивга
таз главичка не е лягала
на топло рамо —
тежка е и впита
в пода като камък...
А от сърцето ѝ изтича
алена струя
и с нея
сетнята минута младост...

Когато слязох долу и почуках,
майката подскочи,
сякаш от усойница ожилена.
— Ти коя си, белоока сянка,
гдето тъй ме гледаш от прозореца?
— Ставай бързо от постелята!
— Що да ставам? Виждаш,
че не мога,
нещо тежко на сърце ми легна.
— Легна на сърце ти твойто чедо,
а във него мъка смъртоносна,
как ще носиш нейната и свойта?

И тогава мойте бели пръсти
като десет пламъчета светнаха
и жената
тръгна в светлината...
Бързо я отведох чак догоре,
бързо тежката врата отворих.

— Майчице ле, майко Богородичке,
ти ли нямаш рожба на сърцето си!
И загреба с шепи от кръвта ѝ,
та обля гърдите си и двете...
— Майчице ле, майко Богородичке.
ти ли свойта рожба не нахрани,
та откъсна мойто, недояло,
мойто гладно чедо от гръдта ми?

А лежеше малката на пода
със очи отворени и чисти,
две звезди, които още греят,
но огряват запустели ниви,
запустели къщи и дворове...

Не вийте, псета, аз не съм видение,
кръвта във жилите ми дреме

като в затоплени легла,
но месецът ми рече пак: „Ела“,
и тръгнах.
Псета, неспокойни братя,
елате,
да ви помилвам по челата,
да заскимтите сгушени до мене,
със тез очи безкрайно предани
и пълни с обич и открити,
да ме загледате в очите.

И седнаха до мене псетата,
а аз седях на камъка
и осем погледа замислени
ме пазиха.
Зад облак беше се затулил месецът.
Но изведнаж
изплува из сърцето ми
забравен спомен.
Като на лента
мина пред очите ми:
то беше в Перник, под земята,
във пещери, тунели и галерии,
където над челата

И тогава мойте бели пръсти
като десет пламъчета светнаха
и жената
тръгна в светлината...
Бързо я отведох чак догоре,
бързо тежката врата отворих.

— Майчице ле, майко Богородичке,
ти ли нямаш рожба на сърцето си!
И загреба с шепи от кръвта ѝ,
та обля гърдите си и двете...
— Майчице ле, майко Богородичке.
ти ли свойта рожба не нахрани,
та откъсна мойто, недояло,
мойто гладно чедо от гръдта ми?

А лежеше малката на пода
със очи отворени и чисти,
две звезди, които още греят,
но огряват запустели ниви,
запустели къщи и дворове...

Не вийте, псета, аз не съм видение,
кръвта във жилите ми дреме

като в затоплени легла,
но месецът ми рече пак: „Ела“,
и тръгнах.
Псета, неспокойни братя,
елате,
да ви помилвам по челата,
да заскимтите сгушени до мене,
със тез очи безкрайно предани
и пълни с обич и открити,
да ме загледате в очите.

И седнаха до мене псетата,
а аз седях на камъка
и осем погледа замислени
ме пазиха.
Зад облак беше се затулил месецът.
Но изведнаж
изплува из сърцето ми
забравен спомен.
Като на лента
мина пред очите ми:
то беше в Перник, под земята,
във пещери, тунели и галерии,
където над челата

на минните работници огряват
светулки-ламби
и в мрака гаснат.
Отнегде вятър се провираше,
но в дъното бе тежка задуха
и глухи удари отсреща падаха.

Тук не се влиза просто като в дом,
тук подписа си слагаш:
каквото и да стане,
не ще е ничия вината...
А нали три пъти на ден
отваря се земята
и слизат в нея
пет хиляди души?

На дъното отсреща
копаеха двамина.
Видях как пещерата
свойта паст раззина
и затаи във погледа си нещо
неуловимо и зловещо.

Когато стигнах до забоя,
отдръпнаха се двамата копачи,
опрени до стената.
Мократа им кожа бе залепнала,
сянка в хлътналата буза се е сгушила.
Не ме погледнаха,
на погледа не ми отвърнаха.
Какво им сторих?
Не исках ничии очи да ме погледнат,
не исках ничи ръце да ме докоснат,
освен
пияните ръце от труд и от умора!
Над нас пращяха тежки пластове,
натискаха ни къщите и хората,
които спяха.

Така и аз съм спала,
затоплена от тия въглища,
със блясъка
на черни диаманти,
разнежена от огъня,
сънувала съм океани и простори
с големите световни параходи,
със палуба на петия етаж,

А щом фосфорисцираха ръцете ми,
извикаха
— Недей ни слънцето напомня,
от мъка ще умреме,
защото сме на доживот затворени!
— Защо ви са очи тогава?
— Лишни са ни...
— Що ви са уши във тая пустош?
— Малко са ни да се вслушваме
в подлото клокотение на газа,
като дебне под нозете ни...
— Що ли ви е тая буйна грива?
— Що ли ни е ...

Още не отвърнаха, и екот
мрачното подземие разкъса,
сринаха се тежки колелета ...
— Пълна вагонетка се откъснала!
Спряха се ръцете и прекръстиха.
— Тичайте, конете!

А конете
чакаха в тунела,
сврели си главите едни в други,

неподвижни, кротки, примирени,
чакаха чудовищния удар,
който за секунда да отнеме
черното от мътния им поглед
и да блесне за секунда слънце
в спомена на някакво детинство,
смачкано с изтеклия им мозък...

Какво направих!
Гледах и не спрях
налитащото зло!
Горе техни братя
мъкнат цели нощи
пътници и тънат във калта
по пътищата, претоварени,
а хората ги бият със камшици!
Бият, бият!
И вас ви бият, псета,
ритат ви в корема,
във празния измършавял корем,
и хора бият, бият като псета,
като коне товарят пряко мяра
и тук в подземията цял живот държат!

Какъв е тоя свят
и кой го тъй нарежда!
О, тез ръце,
тез мои клети
и безпомощни ръце!
— Недей си спомня за конете,
ела със нас и не мисли.
— Тежи ми моята безпомощност
като вина!
— Не си отивай!
— Сбогом,
месецът ми даде знак
да тръгна пак...

И дълго виха псетата
и плакаха
като деца от майка разделени
и гледаха с очи измършавели,
като къщурки край града,
с прозорци сиви дупки...

А месецът бе омагьосал
къщите,
дворовете
и хората в леглата.

Сенки падаха
на плодовете от нещата
и замагьосани лежаха;
като в прозрачно дъно
изправените стъбълца стояха;
като във тиха езерна вода
в съня си беше потопен града.
— Бъдете тихи, мои стъпки,
под стряхата са сгушени гнездата,
а има вече птички в яйчицата!

Така вървях,
догдето стигнах края
на бялото шосе със двата рова,
където ветрове играят
и аз съм скитница отново
във тая светла, замълчала нощ,
в която
всяко стръкче хвърля сянка
и всяко камъче
е остро като нож...

Тъй стигнах двора
в многолюдна къща

със малка стаичка
на края на града.
Да видя исках как живеее
оназ жена,
кърмачката на чуждото дете
със алените бузи,
а нейното със мършави ръчици
и сини жилчици по тях.

Гореше ламбата,
а в ъгъла тезгях.

Гърбом и наведен
един мъж кърпеше обуща.
То бяха някакви пантофи,
без токове, с продънени подметки,
без цвят и форма,
скъсани и вехти...
А отстрани цял куп:
обуща на деца,
с крачета изкривени,
обуща на девици,
гонени отрано
на непосилен труд,
с проядени гърди...

Обуща на младежи,
още със калта
на миналия ден,
които работят до късно,
а до зори четат.
Обуща на старици
от далечно време,
сега на мършавите им крака
станали големи...
Наведен чукаше бащата
и гълташе праха,
до него на леглото спяха
децата.
Над тях преметнала ръка,
спеше майката...
Промъкнах се от стряхата
на тротоара,
където дълги сенки от дърветата
налягали мълчаха,
а листата
не можеха дъха си да поемат
от тежестта на тишината.
Тя беше дълга, таз алея,
вървях залутана по нея.

Старецът умря. И аз видях
и дишането си със неговото спрях,
и дишах с него до последната секунда

И ето, аз съм жива,
а стареца го няма.
Кога прекрачи прага.
Къде е той, какво е смърт
и за какво е тя.
Остана на лицето му усмивката,
която взе и върна на света.

Разплитай ме от свойта синя мрежа
о, нощ...
Часът е пет и някой може би умира.
Не искам твоите студени пръсти, Смърт.

Зад хълма месеца спокоен се прибра.

Не искам твоето докосване на скрито
когато всички спят!
Няма да ти дам сърцето си
месеца да го изпива!
Витоша е кървавочервена,

кръвта във жилите ми се пробужда,
и аз съм жива, жива, жива...

В казармата засвириха заря.
Като през конски ноздри
мина ясния бакърен глас
и ме прониза.
Утро, ида!
Слънце, ида!
— И аз, и аз!
— Мушице, ти ли си?

1933

ДОБРУДЖА

На моята сестра Бела

Родния ни край остана
тъй далече,
пътя, който води в него,
враг пресече.

Като пилци изпоплаши
той децата,
като вихър ги разгони
по земята.

В златно утро златни ниви
клас люлеят
клас люлеят и изтихо
песен пеят:

„Ветре, братко, намери ги
тез стопани,
дето са далеч в чужбина
разпиляни.

Не е мила ръка чужда
да товари,
зърното ни почернява
по хамбари.

Зърното ни потъмнява
по нивята,
намери ги, събери ги
наште братя,

и кажи им, че земята
наша черна
ги милее и ги мисли,
и е верна...“

РОДИНА

Няма да се свършат твойте угари,
ветровете ти да спрат...
Твои сме си, разпилените,
неспокойните, бездомните,
твои скитници на път.

Все разтегляш небесата си,
облаците няма де да спрат...
Ненагледани са, ненаситени,
незатваряни очите ни
и без тебе няма да заспят.

Милиони чужди птици рояци
все над теб летят...
Не се спряха в тебе дните ни,
не отдъхнаха нощите ни,
заловени в твоя черен път...

1920 г.

ПЕСЕН

Вечер свиреха кавалите
и ги слушаха полетата...
Препоено е, преляло е,
малка родино, сърцето ти.

Напоиха всички стръкове
и зърната оплодените
с песен чудна, старовременна,
от дедите, от рождените.

Дето броди в наште пътища,
с бури, вихрища размятана,
дето я поеха наште облаци,
да я носят над земята ни.

Като бури във моретата,
непокорни, необорени,
зашумете, стари дъбове,
чак от дъно, чак от корени!

Вечер свиреха кавалите
и ги слушаха полетата...
Препоено е, преляло е,
малка родино, сърцето ти!

МОЛИТВА

Нощ над родния ни дом надвесена,
спят сега неволята и враговете...
Само ти, с съдбата ни примесена,
спущаш си над нас крилете.

Приеми в дъха си къщиците ни,
с хляба ни, преди зори изваден,
с гостенина — пътника на прага ни,
стигнал късно уморен и гладен.

И с кандилото ни, дето цяла нощ
над леглото в ъгъла не гасне,
за да спят под стряхата ни птиците
със сърца спокойни и ясни.

И със нивите ни, дето целите
в твоето дихание са разпилени
— поеми и вярата ни, най-дълбоката,
тихо изкласила във мълчание!

И попий я във недрата си,
чак до дъно, спокойна и вечна —
нощ безкрайна, беззвездна, надвесена,
топла и сърдечна...

ГОСТ

Кажи оттам ли идеш? Мина ли край къщата,
и двете наши псета чакат ли на двора?
Дали са гладни много — близаха ръцете ти?
Във погледа им имало умора!

Така ли ги остави? Ами дъбовете ни,
които с свойте стари корени дълбоко
се всмукаха във наште кладенци, до дъно,
и пиха от сърцето на земята сока?

Шумят ли още тъй, и на шумът им тайните
размесват ли се още с нивите презрели?
— Защо ме гледат тъй очите ти разтворени,
като от наште влажни кладенци изгрели!

ЧУЖДИЯТ

Когато минеш всичките земи и дето крак човешки не е
стъпил
и стигнеш до земята, за която нямаш обич,
ще я познаеш по суровите лица на мойте братя-роби,
по нямата им воля в стиснатите шъпи.

Ще я познаеш по зеленото море на нейните разлени ниви,
където сам-самин най-старий дъб в далекото се вглежда,
и в своя шум заслушан, в клоните ръждиви
люлее детска люлка, пълна със надежда...

Ще лъхне морски вятър, целият със тъмни стонове
наситен,
и ще зашушнат всички нови класове из всичките полета,
и ти ще спреш сред тях, в хилядоръката магия вплетен,
забравил пътя си завинаги, загубил поглед от очите...

АРАДЖАТА

кви са тия облаци над моята земя, от приказка
родени,
ия черни сенки, конници подплашени без
поводи и стреме,
ия дълги пътища, от изток тръгнали
проточени видения,
минем ли през всичките, сред пътя ли ще
спрем завинаги, без време.

еминал ги е някога отдавна, с най-прекрасен
образ, като рицар,
й-хубавият мъж на моя край, най-светлият
апостол — Караджата.
слънцето е спряло, Черното море, като
огромна черна птица,
ело дъх, и най-голямата вълна ударила във
искри като злато.

е тръгна да го диря — зарад теб, осиротяла
малка родна земьо.
в всички ще се вглеждам. Ако ме очите ми
измамят

или ръцете ми не го познаят — своето сърце в
сърцето му ще вния
и ще извикам: ето го, дигни, развявай най-
високото си знаме.
А после, нека ме претъпчат, паднала пчела,
останала без жило,
над мене облаците да летят, и черните ми сенки
да не спират,
земята да ме смеси с свойта пръст, от мене
всички сокове изпила —
очите ми, отворени от радост, няма да угасват,
няма да умират.

ДРУГАРИ

Те нямат имена, наричат ги „другари",
на брой са около двайсетина,
гората свойта пазва им отваря,
а тъмното им е родина.

Възглавето за тях е хладен камък,
а суха пръст им е постеля,
по дигат ли ръка, тя става знаме,
а ударът в сърцата им — повеля.

Когато ги погледнах във очите,
едните сини, други черни,
разбрах от погледите им открити,
че клетва дали да са верни.

По даден знак те тръгват и тогава
тревогата по стъпките им дебне...
А ние вместо тях със имена и слава
живеем и се мислиме потребни!

НА ГРАНИЦАТА

Като пропъдени от бащиния дом
извън оградата изхвърляни стоите,
като граничен камък вашите сърца
са тежко във земята впити.

През границата път като река
от нивите във Добруджа се влива —
там воля робска, тука бежанска́
едно небе и двете ги покрива.

На двайсет крачки твоят брат оре
във нивата, останала оттатък,
до тебе ще се приближи, ще спре,
но няма да си подаде ръката.

В очи ще те погледне той за стотен път,
но нито дума няма да ти каже —
от двата поста часовите бдят,
от две страни ги гледат двете стражи.

И само като падне мрачина
и нощ дълбока ги обвие двама,
те знаят, че земята е една,
а границите, постът са измама...

КРАЙ БРЕГА

ЧЕРНО МОРЕ

Море на мойте ранни младини,
на моето детинство радостно —
очите ми са пълни с твойта синева,
в ушите ми до днес бучи рева
на разгневените вълни,
когато спирах на връх Калиакра,
а ти от три страни
околовръст
водите си разляло,
оставяше зад мене ивица земя,
проточената добруджанска степ,
челото си на Дунава опряла.
Ечиш със грохота на своите прибои,
с тътнежа глух на тъмни пещери,
отдето на ята,
с внезапен шум
излитат гълъби,
а в синята далечина,
в безкрая,
по мрамора на гладките води,
в прозрачната седефена мараня,
минават параходи
и чертаят
сребърни бразди...

По твоя лунен път
премина младостта ни
със трепета на златните звезди.
със песента на волните рибари.
Гориш със всички цветове на залеза,
окъпано в небесното сияние,
звъниш със всички тонове на песните
и в своя дъх поемаш цял света!

КЪДЕ?

„Приеми ме, море,
угаси раните ми!“
Лукиан

Защо бързаш, живот,
защо ме изпреварваш
и ме оставяш сама?
Не се обремених с богатства,
за да притискат раменете ми
и да препъват стъпките ми!
Сърцето си раздадох на частици,
за да ми олекне,
родината разтеглих до небето,
за да се загубя.
Къде е мястото ми,
за да спра —
къде е края,
за да го настигна?!

* * *

Що виеш тъй със нощните сирени
в сгъстената стоманена мъгла,
в залутаната светлина на фара,
а хората, пробудени, смутени,
прозорците отварят,
вглеждат се във мрака
и мислят разтревожени:
кого ли чака
в тоя късен час,
бездънната ти, ненаситна паст...

Утроба вечно гладна,
гъмна сила сляпа,
погълнала на милиони хляба,
човешки труд изхвърлен
с кораби жита —
море на изтощението
и глада!

По твоя гръб преминаха столетия
с превратности, погроми и победи —
ти с вечността изравняш своя ход,

а нашия живот
възпламва и угасва,
но в бурите ти с гневен глас ехти
и като фар в мъглите твои свети!

БУРЯ

Бученията ти, примесено със гняв,
се блъска в бреговете.
Предсмъртен вик ли е пронизал
твоята снага,
зловеща вест ли носят твоите вълни
оттам, където залпове изригват
в двубой с живота?

Дойдох при тебе за почивка,
а ти се мъчиш да ме стреснеш
и блъскаш вятъра във моята врата!
Не се мъчи!
Не духай като змей със пламъци —
тревогата е в мен насъщна,
дори от кроткия ти лъх
би се пробудила.

МОРЕ-ВЕЧНОСТ

Не чувам твоите вълни,
не виждам твойта синева.
Дъгата на простора ти във полукръг
и млечната мъгла на хоризонта
се сливат със небето.
От най-високия балкон
усещам те как дишаш,
как твойта гръд се вдига
и се спуща
и дишам с тебе в унисон,
поглъщам твоята
спокойна вечност
и си отдъхвам:
почивка след умора,
награда за труда,
за неспокойното сърце,
неспряло своя ход
през хилядите изгреви и залези
на дългия живот,
на който утрото забравям
и не усещам края...

ВЕЧЕР

Морето е забулено със здрач,
не виждам нищо, а само усещам...
На Калиакра фара мига отдалеч.

Тиха морска вечер.

Денят ли свършва тук,
или животът?
Това море, невидимо в нощта,
поглъща моя свят
и го стопява.
Но грейне фара,
стресне тъмнината
и всичко оживява.

Каква игра!
Каква чудесна репетиция:
да гледаш как умираш
и как се раждаш пак!

* * *

Страх ме е
от твойта неподвижност,
море!
От заглъхналото
твое дишане,
поело в себе си нощта.
Привидна ли е твойта
кротост,
или е тишина пред буря?
Страх ме е за теб, море!

Заспаха ли дърветата,
или се вслушват,
притаили дъх
в очакване на някаква
закана?!
Страх ме е за тях...

* * *

Море, море,
сребриста песен
на сърцето ми!
Благословено е
спокойствието на деня,
благословено е
от всички кътища
на твоето затишие,
на моята мечтателност,
в безмълвието на полусъня.
Благословено е
безгрижието на минутата,
откъсната за миг от вечността,
прегърнала и теб, и мен,
за да повярваме
в илюзията,
че и ний сме вечни!

ЕЛА!

И в мойте морски бездни
прониква слънчев лъч!
И в моя вечен шум
се смесва земен глас!

И в грохота
на мойте урагани
пропява влюбен славей,

и в танеца
на малките ми рибки
трепти младежка плът!

Ела, за да усетим
как пулсира чудото
на земния живот!

УСТРЕМ

Какво видение,
към облаците устремено!
Какво бучение
и шум, и звън, и грохот,
и хора, като мравки запълзели
по скели, стълбища, площадки!

Родино моя малка,
могла бих с педя да те меря,
а как се вмести в твойта гръд
тоз устрем, таз човешка воля,
за да родиш гигант!

Като камбани бият
чуковете
и падат тежко
в острия звънтеж
на ламарината!

Това е музика,
оркестърът
на всички тонове и звуци,
събрани тук
в единен ритъм!

Стоя замаяна
и сещам как минава
през мене мощната вълна,
и как ме грабва
и ставам колелце, което пее
и като в танец
се върти!

ПАРАКЛИС НА КАЛИАКРА

Легенда

* * *

Цъфтяха по прозорците саксии,
а птици с дълги шии
и дълги клюнове
долитаха до къщи.
Долу и далеч
и по-далеч, навсякъде
морето беше толкоз синьо
и толкоз светло,
че ставаха очите на девойките
зеленосини,
когато спираха над бялата скала,
загледани в прозрачната далечност.

А нощем при отворени прозорци,
Черното море,
по-черно от нощта,
издишваше такива сънища,
че потъмняваха очите на девойките,
загледани във тъмната му бездна.
Понякога във синята далечина
показваха се като бели птици
далечни кораби,
носеха коприна, огърлици,

пръстени и гривни — змийска шия —
от Цариград, Пирея, Смирна и
Александрия,
за някъде, за някои жени,
които чакаха
в безделие и скука да захапят
кървавите нарове на Изтока,
за да запалят хладната си кръв
и да усетят сложената гривна,
върху кoпринена ръка...

* * *

— Тежък сън сънувах, дружки.
— И аз!
— И аз!
— Че уж морето става бистро, бистро
и аз вървя из него гола-голеничка!
— Ух, лошо е, на сълзи е, сестричко!
Замлъкнаха момичетата,
а клепачите
като крила над мургавите им лица
две сенки хвърлиха.
— Елате, гледайте — извика синеоката,
завтече се, а подир нея
завтекоха се всички.
— Иде!
— Иде!
— Иде!
А корабът се носеше към тях,
платната му издути все растяха
и ставаха по-ясни.
Идеха вълните,
връщаха се,
носеха го, чудния, таинствен кораб
и някого към тях.

пръстени и гривни — змийска шия —
от Цариград, Пирея, Смирна и
Александрия,
за някъде, за някои жени,
които чакаха
в безделие и скука да захапят
кървавите нарове на Изтока,
за да запалят хладната си кръв
и да усетят сложената гривна,
върху кoпринена ръка...

* * *

— Тежък сън сънувах, дружки.
— И аз!
— И аз!
— Че уж морето става бистро, бистро
и аз вървя из него гола-голеничка!
— Ух, лошо е, на сълзи е, сестричко!
Замлъкнаха момичетата,
а клепачите
като крила над мургавите им лица
две сенки хвърлиха.
— Елате, гледайте — извика синеоката,
завтече се, а подир нея
завтекоха се всички.
— Иде!
— Иде!
— Иде!
А корабът се носеше към тях,
платната му издути все растяха
и ставаха по-ясни.
Идеха вълните,
връщаха се,
носеха го, чудния, таинствен кораб
и някого към тях.

Надвесиха главичките,
а кой го знае — иде — откъде ли
и за какво ли!
Ето, вече стига...
От пещерата долу,
на ято диви гълъби изхвръкнаха
и прокънтяха под земята:
морски птици,
превърнати на камък,
дигнаха се, отлетяха!
Чайки писнаха!
Вълна удари о скалата
и стана пяна.

Стоят загледани, замаяни,
а в сините очи
все корабът се носи,
а в черните все сянката му плува,
и цъфват във сърцата
приказки и песни,
които в зимни нощи майките са пели
и в дълги вечери разказвали,
а после ги сънували девойките
в леглата си.

Приказка е името ти, младост,
колкото по-страшна ставаш,
по̀ си хубава.
Но, ето, от пътечката, откъм скалата,
иде чужденец, облечен в синьо сукно,
със сребърни нашивки, с тежък пояс.

Посрещайте скали на Калиакра,
изпращайте разпенени вълни,
последната му стъпка в пясъка
и гледайте: изправен, горд и хубав,
как се изкачва, а над него
дълбокото небе, далечен хоризонт,
под него,
разляната безкрайност на морето.
Върви, изкачва се, а стройното му тяло
разрязва хоризонта и се откроява.
Но дига изведнаж глава
и смаян гледа: надвесени над него
главички наредени!
Като зад облак ангели го гледат!

Когато чужденецът стигна горе,
девойките изчезнаха.

Нея вечер
залостиха вратите
и не си легнаха.
Трепереше във треска
снагата на момичето.

Блъска се морето във скалите долу,
над селото тежи везирска воля:
с първата зора
да доведат четиресет девойки,
по-черни от нощта на Черното море,
по-светли от деня на синята вода.

Усмихваш се насън, о приказен везир!
Сънуваш ли четиресет ластовички,
накацали по твоите ръце,
по твоите от свила рамене
и човчиците вземаш ли със устни?
Стани, измий очите си!
Приказката става страшна!

* * *

На съмнало
ръката бащина целунаха.
— Прощавай, майчице!
— О, чадо, рожбо!
До пътната врата се влачи майката,
целува коленете и ръцете...

Във тънки бели ризи,
със бели кърпи на главата,
като мъгла в пътеката пълзяха.
И стигнаха скалите на брега
със пропастната бездна.

Отсреща корабът, в водата отразил
едничката си светлинка, люлее
оголени мачти —
във него спи прекрасния везир,
а те надвесени
над бездната стоят
и слушат как в дълбокото й дъно
морето блъска своите вълни,
промъкнати
под голите скали.

Избирайте, девойки, има време,
не е настъпил още краен час!
Безумието приказка ли беше:
да мреш за вяра и за чест?
Свойта челюст бездната раззина
и ги погълна!

Мълчание, утробо на света,
във теб се раждаме, във теб
изчезваме!
Какъв е тоя глад
и твоята насита,
и твоя сън, и твоя ден!
Кандилото гори
над гърлото на пропастта открита,
от твоя мрак неугасено.
Минутата ли улови, в която
страшното от ужас
се превръща в песен?
Вечното ли тука път намери,
за да
живее до ден днешен?

В бурите на неспокойни нощи
страшното на приказката блъска
морските вълни,
кандилото трепери.
В ясни дни
легендата се носи като кораб
със свила, пръстени и огърлици
за някъде, за някои жени,
студени, властни, хубави
и зли като тигрици...

А в тихи вечери, когато
луната във сребро обвива
скалите, побелели в нея —
когато отдалеко свети
Балчик и някой страстно пее,
залутан с лодка във морето —
тогаз от бездната се чуват
тъжни песни,
далечни, минали, старинни,
примесени със стона на вълните,
стопени във мъглите...

Калиакра, 1912 г.

СБОГУВАНЕ

1

Здравей, бял параход,
изплувал ненадейно
иззад хоризонта
и заблестял на слънце!
По сребърния път
на твойто плаване
се носи моя поглед,
а в твойта белота
като във фокус
се сбира утрото
на залива в Созопол!

Здравей, бял гълъб,
бял вестител
на моя днешен ден,
на моя първи ден
над туй море притихнало,
за да те носи
по своя гръб лазурен
като тържество.

Здравей!

2

От съмнало все вие
като вълчица гладна.
Пронизва остър вой
слуха ми,
гложди ми сърцето
и с рояк мисли
ме връхлита.

На помощ ли зове?
Забързала моторница
лети нататък,
откъдето
тревогата се носи!

По-бързо, ах, по-бързо!

Но в миг
сирената замлъква
и става тихо.
Тъй тихо, че едва се чува
лек плясък на вълна
по пясъка...

Във тая тишина
остана само моята тревога
с пробудените мисли,
с новородени грижи,
като вълчици
виещи във мене.

Море ли е животът ми,
за да изпрати
моторница
за моето спасение?

3

Отлитат щъркелите вече,
пълзят им сенките
по белите баири
на Балчик.
Пронизва въздуха
над Добруджа
следата сребърна
на техния полет!

Черноморие!
За кой ли път от векове
изпращаш птиците
към юг!
За кой ли път
през августовски нощи
водите ти поглъщат
падащи звезди
в един внезапен миг!

Сбогуване!
Сбогуване и радостно,
и тъжно...
До нов полет
към юг!

НЕСПОКОЙНО ВРЕМЕ

РИБАРИ

Мига фара на Галата кротко,
а звездите в небето блестят.
-- Оттук тръгнаха някога с лодка
двама наши герои на път.

— За къде?
— За Русия, другари!
— Как? С лодка да стигнат брега?
Ами бурята ако ги свари
на туй Черно море по гърба?

— Нищо чудно тук няма — с безстрашие
само оня би пътя поел,
който може с водачите наши
да заплува към същата цел!

А защо е таз лудост? — попита
млад рибар и изправи плещи.
— Никой гладен в света да не скита,
да не ходиш тъй дрипав и ти!

— Припомням си — отново заговори, —
преди години работих на струг,
един другар очите ми отвори:
„Ще стане — рече — хубаво и тук.“

Повярвах му и оттогава, ето,
аз зная — ще настъпи тоя ден!
— Със кошница ще падне от небето! —
Гласът ѝ бе враждебен и студен!

— А знаеш ли, жена, че сме решили...—
Тя се извърна, стана веднага,
очите ѝ горяха: „Боже мили,
отдавна вече трябваше така!

Знам, ще е глад — но ще е глад за
нещо!“ —
И тя погледна спящото дете.

В коптора беше станало горещо.
До малкото си легнаха и те.

Зашумяха вълните от бриза,
развълнува се Черно море,
светна огън, запален наблизо,
и лицата на всички огре.

— Лудостта е понякога сила,
воля мъжка и твърда ръка,
много луди глави е родила
нашта малка земя досега!

Те отиват „със лодки в Русия“
и през бури, а то ще рече:
да се борим за правдата ние
със „безумците“, мое момче!

Дружен смях изведнаж се понесе,
екна песен рибарска в нощта —
лунен път над морето трептеше,
под звездите заспал бе градът...

ЩЕ СТАНЕ ХУБАВО И ТУК

Протегнати ръчици посинели,
отворени, доверчиви очи...
От рамото торбата снел е,
каскета хвърлил, седнал и мълчи.

Жената гърбом огъня подрежда,
две сухи плешки в дрехата стърчат.
И тя мълчи.
Не, нямаше надежда,
без нищо бе дошъл и тоя път.

— Жена, жена, ти знаеш ли какво е
да се завърнеш в къщи като мен?
То значи, че светът е неспокоен,
че тоя свят е лошо нареден!

— Опитахме го ние на гърба си,
не зная само за какво търпим!
Той не отвърна,
мрачен и навъсен.
Коптора се напълни с остър дим.

„ЗА ВАШУ СВОБОДУ“

Стои дъб, вековен самотник,
край белия път на завоя —
рой се пред погледа мътен
на дните му пчелния рояк:

То беше на седми септември,
четирсет четвърта година —
той чува — земята трепери,
през въздуха вихър премина.

Табуни коне полетяха,
развели опашки и гриви,
изтръпнали, хората спряха
в полуразораните ниви.

И вижда дъба: отдалече
войска непозната пристига
и прах като облак повлече
моторната бърза верига.

Извитият път се изгуби
и пак се показа отсреща.
Народът се взира и чуди,
но в същия миг се досеща.

„Руснаците идат“ — извика
един и се спусна стремглаво.
Захвърлиха всички мотика,
оставиха плуг и орало.

А вече оттам изпълзяха
моторни коли изпрашени —
той вижда: познати му бяха
лицата, очите засмени.

Познат е и говорът също:
„Добре дошли“, „Здравствуй, мамаша!“
И всекиго всеки прегръща,
а чуждата реч е и наша!

„За вашу свободу, Галина!“ —
войник с петолъчка извика.
„Аз Радка съм, не съм Галина!“
„Ну, все равно“ — рече войника.

Събира се цялото село.
„Спасители!“ — вика народа,
а те, с петолъчки на чело,
отвръщат: „За вашу свободу!“

„За вашу свободу?“ — И спомен
неясен столетника гали,
тез думи е чувал и помни —
но кой ги бе казал, кога ли?...

Напряга той своята памет
и вижда: през турско бе време,
войници дойдоха със знаме
и конник със сребърно стреме.

Той сребърна сабя издигна,
„За вашу свободу!“ — изрече
и тръгна пак дълга верига
по пътя далече... далече.

Разбира дъба, че пред него
са внуците, новото племе.
„За вашу свободу — прошепна, —
за новото, вашето време!“

ПРИСТИГАНЕ

Бръмчат мотори и един след друг
пристигат нови хора с глъч и тропот;
на техните гърди изрязан сърп и чук
и алена звезда гори върху челото.

От север идат, пълни с огнен гняв,
запалени от мъст и от победа,
и ето спират и застава прав
висок и строен мъж и смаян гледа:

Един народ, до днеска непознат,
с цветя посреща, с хляб и сол ги кани —
наоколо простор, а в дъното стоят
издигнати скалистите Балкани.

— Та кой си ти, народе доверчив,
пред моя гняв и мойта мъст изправен?
Отгде таз радост в погледа ти жив,
защо посрещаш като свой и равен?

— О, вóини, с звезда и сърп и чук,
кръвта ни помни вашите прадеди,
прахът им смесен със земята тук,
казашките им, орловски победи!

На кон летял е „Белий генерал“,
от полк на полк, светкавичен, невидим
и гледал е Балканът занемял,
и блъскало се ехото в скалите.

То бяха дни, в които се изля
камбанен звън с победоносни химни,
и пламна огън, който беше тлял
в сърцата ни от петстотин години.

Не сте ли днес легендата, що бе
във жилите ни скъпоценно бреме?
Добре дошли под нашето небе,
добре дошли отново в тежко време!

И стана чудо, мъжката ръка
омекна, пламна огън друг в очите
и се понесе шум като река
от братски думи, погледи открити.

ВНУЦИТЕ

РУСКА ПЕСЕН

Във моя дом, високо под небето,
четирма вóини запяха,
запяха за далечната земя,
запяха за далечни градове
и за онез реки, широки, пълноводни,
където някога живяха.

Един от тях очите си затвори,
отметна русата глава,
а вторият, застанал прав,
подпрял ръка върху другарско рамо,
повтаря само
тъжните слова:
„Не лист багряный,
а наши раны
алели на речном песке!“

Най-младият от тях,
със три звезди, с трапчинки,
със буйния поток от къдрици,
усмихнато отмерва такт...
До него лейтенанта, свел очи,
подпрял глава с ръце,
мълчи...

Косата му е рано побеляла,
в пръстите догаря
недоизпушена цигара...

А с песента нахлуват в стаята
далечните земи с тополи острочели,
със бели къщици и месецът над тях;
далечни градове, където ги очакват
две майчини очи и весел детски смях;
далечните реки, широки, пълноводни,
където плуват бели платноходи
и някоя ръчица с кърпа дава знак,
а на брега е млад казак...

Високо под небето
в моя дом,
четирма воини запяха.
„Мы снова покидаем
наш любимый край:
не на восток, на запад
мы идем!“

ТЪЖНА ПОЧИВКА

Под мойта стряха три сърца тъгуват
за свойте домове в Украйна,
а домовете им не съществуват.
Те са в снимките, във спомените,
в името на селото като във некролог.
— Недей тъгува, момко синеок,
на двадесет и шест години!

Когато влиза донския казак,
вратата ми едва побира
плещите и сивия калпак.
Тропат по паркета
тежките ботуши,
гръмък баритон изпълва стаята
с тютюневия пушек.

— Ей, казаче,
трепери в рамката
Венера пъстрооката (на Ботичели),
очите ѝ кога ли са видели
такава гривеста глава!
Не се навеждай,
не надничай!

— Имах си сестриче,
на нея прилича...

А в кухнята седи готвача.
Очите му са зачервени,
но не плаче, а мълчи.
— Защо мълчиш, му казвам, Хрицко?
Кротко се усмихва,
махва със ръка...
— Е, разкажи за своята жена,
за своите деца!
— Загубиха се — „Широкая Россия!“,
а селото го няма... де да знам!
Момичето било, чух, във Германия,
отвлекли го ония,
може да го видя, като идем там...

О, тъжни во́ини,
прелели своя кръв
в ранената земя!
Ще полетите пак
в препълнен камион
по наште улици
с казашка волна песен!

Ще викаме „На добър час!“
Ще гледат със възторг
срутените ни къщи,
а в празните прозорци —
в късчето небе,
ще светне във лазура
чуден самолет —
като звезда над нас,
като летящ привет...

САША

Да бе мой син,
умряла бих от мъка,
че три куршума се забиха
във твоите гърди,
пронизали високото ти
стройно мъжко тяло, —
че кашляш всеки миг,
че жълтеницата по твоя лик
мъртвешки се усмихва...
Но ти, ти, Саша,
ти пееш,
ти непрекъснато все пееш,
от всяка дума почваш песен,
а твоите другари я подемат.

Очите ти горят от спомени геройски.
Но изведнаж прекъсваш песента!
— Какво ти стана, Саша?
Спущат се другарите изплашени.
— Болката? В гърдите? Под сърцето?
— Не, не!
И се изтръгваш от ръцете им...
— Защо стоим със скръстени ръце,
на фронта, в боя, в огъня поне...

— О, не,
сега е вече края,
ще си отидем у дома!
— Вървете вий, аз нямам дом,
за мен е все едно!
— О, Саша, а Русия, а Москва?

Да бе мой син,
умряла бих от мъка,
че изведнъж запя!
Запя оная бойна песен,
с която падна
трети път ранен:
когато някой ти донесе вест,
че майка ти умира гладна,
че варварите влизали нощес
при твоята сестра,
че брат ти бил пленен...

Остана ти самин
и твоя свят е тесен
за бойната ти песен.
Саша!
Да бе мой син!

КЛАВА

Върху гърдите две розетки
и орден за защитата на Сталинград!
Под непослушната баретка
косата буйна се подава.
Мъжкият мундир е стегнал кръста
на младия и хубав командир,
когото всички назовават Клава!
Стъпва тежко,
с тежката походка
на во́ин, влязъл в дом.
— Добре дошла, танкистка Клава!
Ръчица малка мъжки ми подава!

Ботушите събу,
мундира си остави,
дебелия колан преметна върху стола
и сложи тежък револвер.
— О, Клава, Клава,
като изправена топола
застана стройна, тънкоснага,
във бялото си нощно облекло.
— Виж, огледало... Не?
Веднáга
заспа във топлото легло.

Косите ѝ провиснаха назад,
изпъкна гладкото чело,
а слепите очи,
със златен мъх по тях,
едва туптяха...

Спи, спи!
Изпод завивката полека се подадоха
крачетата ѝ, снежнобели,
като два бели гълъба,
на края на леглото кацнали.

Това сте вие
в тежките ботуши, извървели
световен път от Сталинград дотук?
Това сте вие,
през пепелища от човешки кости,
над ровове с недоубити хора,
засипани със педя пръст отгоре!
Това сте вие, минали селата,
където нищо живо не остана,
освен дървета, къщи обгорели
и кучета, от глад измършавели...
А в грохота на тежките сражения,

КЛАВА

Върху гърдите две розетки
и орден за защитата на Сталинград!
Под непослушната баретка
косата буйна се подава.
Мъжкият мундир е стегнал кръста
на младия и хубав командир,
когото всички назовават Клава!
Стъпва тежко,
с тежката походка
на во́ин, вля́зъл в дом.
— Добре дошла, танкистка Клава!
Ръчица малка мъжки ми подава!

Ботушите събу,
мундира си остави,
дебелия колан преметна върху стола
и сложи тежък револвер.
— О, Клава, Клава,
като изправена топола
застана стройна, тънкоснага,
във бялото си нощно облекло.
— Виж, огледало... Не?
Веднá га
заспа във топлото легло.

Косите ѝ провиснаха назад,
изпъкна гладкото чело,
а слепите очи,
със златен мъх по тях,
едва туптяха...

Спи, спи!
Изпод завивката полека се подадоха
крачетата ѝ, снежнобели,
като два бели гълъба,
на края на леглото кацнали.

Това сте вие
в тежките ботуши, извървели
световен път от Сталинград дотук?
Това сте вие,
през пепелища от човешки кости,
над ровове с недоубити хора,
засипани със педя пръст отгоре!
Това сте вие, минали селата,
където нищо живо не остана,
освен дървета, къщи обгорели
и кучета, от глад измършавели...
А в грохота на тежките сражения,

когато снежни вихрици вият,
сте тичали да гоните врага,
прескачайки ранените другари,
над преспи и завеи,
понесли тънката, изправена снага
и малкото моминско сърчице във нея...

И ето ви сега,
завършили човешки тежък път,
на моето легло
два гълъба спокойно си лежат!

О Клава, Клава!

ЧЕРВЕНОАРМЕЕЦ

Върви из улицата, песен тананика,
самичък, непознат,
шинелът му изтъркан и без цвят.
А две девойки, спрели пред войника,
извикват:
— Виж колко ордена гърдите му красят!
какъв е млад и синеок, и строен!
— Здравей, казак, съветски воин!
Извикват и изчезват дяволити,
със весел смях, зад кестените скрити.

А беше пролет в въздуха, в тревата,
във захаросаното облаче, в сърцата
на всички минувачи,
във всяко камъче, което свети
на слънце и на дъжд,
във всяко цвете.
И тъй незабелязано проникна
през твърдия шинел,
че воинът широко се усмихна
и като се подпря
под цъфналия кестен,
запя
за ескадрона веселата песен!

А в улицата тичаха деца
със викове и смях
и не разбраха
кога се сблъска во́инът със тях.
— Здравей, братушка!
— Здравствуй, молодец!
И дигнаха ръчици да докоснат
зашитите медали със конец.
С една ръка
на рамо сложи едного,
а с другата взе още двама.
На колело ръчици го обхванаха,
коляното му стигна тяхното чело.
И тръгна групата с войника,
а той върви и песен тананика...
— Разпущай, пролет, своите листа,
това е май, това е май победен
в изтрития шинел на простия войник,
на тоз герой безимен и последен!
Геройството във него не личи,
но някъде невидим гледа Ленин
щастливите му, светнали очи!

1945

ВЕЛА

А в улицата тичаха деца
със викове и смях
и не разбраха
кога се сблъска во́инът със тях.
— Здравей, братушка!
— Здравствуй, молодец!
И дигнаха ръчици да докоснат
зашитите медали със конец.
С една ръка
на рамо сложи едного,
а с другата все още двама.
На колело ръчици го обхванаха,
коляното му стигна тяхното чело.
И тръгна групата с войника,
а той върви и песен тананика...
— Разпущай, пролет, своите листа,
това е май, това е май победен
в изтрития шинел на простия войник,
на тоз герой безимен и последен!
Геройството във него не личи,
но някъде невидим гледа Ленин
щастливите му, светнали очи!

1945

ВЕЛА

ВЕЛА

Посвещавам на Гера Пеева

Тъмни хълмове на хоризонта,
малко село в полите пълзи,
а във селото двор и във двора
се надвисват асми и лози.

Във лехите шибоят напъпил,
син зюмбюл нацъфтял в редове.
— Що се толкова днеска разшета? —
пита старец на вратнята спрял.

— Че нали е Великден на прага,
а и щерките чакам нощес.
Знаеш, страх ме е и ми е драго!
Що стоиш на вратата, я влез!

Дворът слънчев трепти от бръмчене,
сипе крушата цвят подир цвят.
— Не са лесни годините, търпене!
Тез войни, тия шумци, тоз глад!

— Щом светът се е толкоз запалил,
наште могат ли скръсти ръце!
Ти за нашенци нещо разбра ли?
Все ги мисля със свито сърце!

— Много нещо от село отиде,
казват: има сред тях и жени.
— А пък хайката всичко напипва,
да се свършат веднаж тез войни!

Под дървото са седнали двамата,
върху масата кацна пчела.
— И сина ми, и той се подмами,
не се върна ни кон, ни кола!

— Ти ще патиш — отвърна тя тихо.
— Знам, ще патя, и бабата с мен...
Замълчаха, кафето изпиха,
гледа старецът плах и смутен...

А планинската тъмна верига
взела селото сякаш на длан,
във сърцето му бунт се надига,
да изплаща най-тежката дан!

* * *

Камбаните бият и Великден свети
в белосаните зидове, в стъклата,
на Каменица в синьото небе,
околовръст в зелената прозрачност
на Чепинската хълмиста верига.
В балканското селце
трапезата от два дни се не вдига.
Пристигнаха и двете дъщери,
ала сърцето майчино е свито:
що гори
до късно ламбата им горе,
защо тъй неспокойно си говорят
и млъкват, щом тя приближи?
— Какво ти стана, майчице, кажи!
— Ох, знам ли, нещо криете от мене,
какво е това шиене, редене,
гласите се за някъде на скрито!
— Не се гласиме, майко,
но нали
в града уроци много, няма време,
да се окърпим рекох...
— Днес ли, на Великден,
и посреднощ? Ами каскета,
а тия мъжки дрехи? —

Пременена

във братовите дрехи, дяволита
към майка си поглежда и я пита:
— Приличат ми, нали?
Родена съм да водя чета! —
Замлъква майката
и сяда изумена,
гърдите си притиска със ръце
и алени петна
избликват по страните ѝ.
— Ох, майчице, стани,
то беше на шега!
— Не е шега,
повикаха ме в общината,
била си със ония...
— Кой?
— Ония, дето ги убиха,
застреляха, там при кантона.
Не им повярвах, а сега...
Изправи се момичето, мълчи...
Споглеждат се сестрите
и казва първата със твърд глас:
— Не плачи,
бъди по-твърда майка!

— Ох, как да бъда твърда!
Спомняш ли си, чедо,
падналото птиче,
което хранеше с трошици,
когато беше малка?
Как думаше: горката
майка му, сега го жали,
а свойта майка днес не жалиш? —
Със свити устни, избледняла
я гледа младото момиче и протяга
към нея двете си ръце:
— Ти ще си твърда: ще си от желязо,
ще си геройска майка търпелива!
— Ти ли ми думаш, Вела, таз горчива,
таз тежка дума, ти ли, дето беше
най-кроткото ми, най-добро дете,
ти, дето ми се кръстеше,
преди да почнеш да четеш!
Сега не зная кой път улови
и тая вяра де остана!
— Пак вярвам, мамо,
ала в друго днес!
— Какво е то?
— Ще разбереш!

— Ох, пилци, дето излетявате тъй рано
от майчино гнездо! —
Замлъкна старата жена,
замлъкнаха и дъщерите.
Отвън нахлува радостна вълна,
хоро играят на мегдана...

* * *

Напразно бдиш с разперени крила
като орлицата над свойте пилци,
напразно все на портата стоиш!
Измъкват се под твойте мишци.
— Къде отиваш, Вела, тук ела!
— Сегичка, мамо, за минутка само —
и излетя, и излетя,
опразни ти сърцето и остави рана...
А малката ти дъщеря,
виж, на хорото се захвана!
Ала внимавай, виж, личи,
че мисли друго, друго чака.
Един младеж се улови,
до нея — нещо й продума,
потропа малко и се пусна.
Когато в къщи се прибра,
ти чу как портата изтрака.
О, как те лъгаха изкусно,
когато вече им повярва
успокоена и не плака.

— Ох, пилци, дето излетявате тъй рано
от майчино гнездо! —
Замлъкна старата жена,
замлъкнаха и дъщерите.
Отвън нахлува радостна вълна,
хоро играят на мегдана...

* * *

Напразно бдиш с разперени крила
като орлицата над свойте пилци,
напразно все на портата стоиш!
Измъкват се под твойте мишци.
— Къде отиваш, Вела, тук ела!
— Сегичка, мамо, за минутка само —
и излетя, и излетя,
опразни ти сърцето и остави рана...
А малката ти дъщеря,
виж, на хорото се захвана!
Ала внимавай, виж, личи,
че мисли друго, друго чака.
Един младеж се улови,
до нея — нещо ѝ продума,
потропа малко и се пусна.
Когато в къщи се прибра,
ти чу как портата изтрака.
О, как те лъгаха изкусно,
когато вече им повярва
успокоена и не плака.

* * *

Напразно готвиш за вечеря
любимата им гозба — ох, напразно:
отгоре, от прозореца,
отдясно
вързоп със дрехи в двора падна,
а ти не чу и не разбра!

Вечерята изстина, месецът изгря,
изстинаха ръцете ти,
клепачите горяха...
Във сенките заплетени
на плочите на двора
липсаха две сенки...

До заранта на портата стояха
бащата, майката и чакаха...
И най-подир разбраха.

* * *

Измъкнаха се в тъмнината двете
и лазиха им тръпки по гърба.
Патрулите вървяха по петите им,
ала не ги познаха —
разминаха се по ръба
на тротоара.
Завиха в друга улица,
извардиха ги и сега,
изкачиха височината
и дишаха свободно.
— Виж, Вела, там отсреща,
дето свети,
не е ли нашта стая?
— Тя е. —
И замълчаха двете.

Така излязоха през адската врата,
а влязоха във тая неизвестност,
погълнала във себе си нощта
и селото, и цялата верига
от хълмове, в която в тоя миг
навлиза първата им стъпка.
Когато чуха звук
от камъчета, чукнати във мрака,

изтръпнаха, а беше то парола.
Отвърнаха им с същото от хълма.

То беше тайнствен звук,
когато черна нощ погълна,
единствен звук, когото чуха
с болезнено напрегнат слух.
То бяха новите другари,
с които щяха да делят
от днес еднаквата съдба.

Събуха тънките чорапи,
съблякоха копринените рокли,
с ботуши, с мъжко облекло,
със раниците на гърба:
— В колона строй се! — Тръгнаха на път
и стъпиха във рохкавата пръст
надолу по баира,
завиха в храстите, да не оставят диря,
и влязоха в нощта.

* * *

Надвисналите канари мълчаха
и слушаха планинския поток,
когато стъпки сетни прозвучаха
и групата, във своя нощен ход,
навлезе в мрачните усои
и с сетни сили и умора,
на съмнало се изкачи догоре,
завършила всенощния си път.

Синееха се надалеч мъглите,
а върховете в слънцето горят.
Заслизаха към тях от горния бивак
другарите,
посрещаха, поемаха товара,
учудени, че виждат две девойки
с тежки раници,
във пот и прах.
Това ли е бивак: една поляна,
заобиколена със гора?
Погледна Вела своята сестра,
която изнурена
бе седнала на влажната трева.
А партизаните разпитваха:
— Кои са изловени,

кои в участъка,
кои в затвора,
кои можеха да изтеглят горе?
Посочиха девойките.
Несвикнали на тежък ход,
заспали бяха на тревата.

Пълзеше мрака,
беше още рано,
но разговорите не спряха.
Далече изстрели пропукаха.
Момчетата наостриха уши.
Подушиха ли техните следи?
През клоните се виждаше реката
и долу пътя.

В шумата прикрити
се сгушиха и притаиха
във пазвата на планината.
Не ги попитаха за нищо,
нарекоха ги просто: Пенка, Анка,
остригаха косите им до голо
и пушки сложиха в ръка —
тъй стана Вела партизанка.

Събуждаха се мокри от росата,
прегърнати
под тънко одеяло,
но слънцето, поляната огряло,
изправяше ги на крака.
Започваха те бодро своя ден
с гимнастика, уроци и учение.
Тежеше пушката в началото,
но скоро свикнаха със нея.
Кипеше младият живот върху поляната,
тъй както долу е кипял.

* * *

А в село арести, блокади,
помъкнали и старците дори.
И тръгна името на Вела
като позор във селото...
— Кучки си родила, а не дъщери! —
Заплюха майката.
Отвърна се от всички,
ранена във сърцето,
лицето си във шепи скри.
А във прозрачната планинска
утрина,
едно овчарче горе пееше
на хребета на планината:

„Защо ме, мамо, сиромах роди!“
И детското гласче се лееше
над чукари, скали и канари.
А тихи жалби
и скрит копнеж засядаха
с познатата народна песен
във младите гърди.
Животът им можал би
да бъде прост и лесен!
„Защо ме, мамо, сиромах роди!“

* * *

Валеше дъжд.
Под клонесто дърво
се сгушиха и тихо в хор запяха.
Свободно пяха песен, за която
лежали биха долу във затвор.
Дъждът шумеше в клоните полуразлистени
и светеха очите на младежите
от въздуха, от песните,
от онова, което бе за тях
борба и истина!
Но смътен страх и някаква тревога
се криеше зад песента:
от вчера няма вест,
а слязоха във селото за хляб
и не се върнаха нощес...
Единът е болнав и слаб
и може да се предаде...
Тогава всички са загинали...
Но грижата в песен се топи.
Те пяха и дъжда престана,
водата се изтече,
влагата ѝ пясъка попи.
А пролетното слънце
пак заля бивака.

* * *

През облаците месецът изгря
и хвърли сянка
върху спрялата на поста партизанка.
Таз вечер беше тя
за първи път на пост
и гледаше във полусветлината
изплувалите хълмове брадати
и голи хребети, и върхове чудати,
изрязани в небето,
някакво дърво
на върха там, самичко,
а над всичко
месецът върви!
Наоколо мълчание и мрак,
а тя сама стои на пост и чака,
и стиска пушката в ръце.
Но изведнаж, заслушана,
тя чува шум и трепва цяла.
Не сварва да поеме дъх
и ето, наближава,
връхлита клоните със щурм,
разбърква ги и отминава...

— Ох, пакостникът вятър,
без малко да го стрелна със куршум!
Разбърканите листи се изправят
и става тихо.
Притиска своето изплашено сърце
и смело върху камъка застава.

* * *

Не беше съмнало, когато чу парола,
отвърна им и се затече долу.
Завърнаха се с още четирима,
които бе подгонила властта.
Донесоха чували със запаси,
които Вела със сестра си
събирали и крили цяла зима.
Не се наведоха
да вземат първи те,
а право имаха,
но само гледаха
със затаена радост
как гълтаха другарите
огромните комати хляб.

* * *

Не бе ли тя на двадесет години
и нямаше ли всичките съблазни
на младостта и на сърцето,
пред пълните със прелести витрини
на столицата? В университета
не виждаше ли своите колежки,
не бе ли като тях с изправена снага
за първите момински дрехи?
Отложи ги за други времена.
А нямаше минутка време Вела:
купуваше, събираше, да може
да праща припаси за лагери, затвори,
на партизани в планините горе.
Събираше храна, със всеки лев изпратен
за книги, за театър.
Сега разбра какво голямо дело
й мина през ръцете.
Сне пушката си и приседна.
Не бяха спрели още да беседват,
водачът рече:
— Ще вървим
да свържем нашта чета
с отряда на Баташкия балкан.
На работа, момчета!

* * *

Не беше месецът изгрял,
вървяха без пътека,
удряха се в клони и дървета,
издраскаха се цели.
Товарите натискаха гърба,
когато слизаха по стръмнината,
а дърпаха назад,
когато се катериха нагоре
и се закачаха във острите скали!
То беше дълга нощ студена,
която ги бодеше с ледени игли.
А Сютка бе над тях
и колкото вървяха,
все по-високо дигаше върха си
и мамеше, и теглеше нагоре —
и тъй до заранта,
когато изведнаж пристигнаха.

Покрита цяла в сняг,
с лилави минзухари,
наболи през снега,
лежеше Сютка
в утринна омара.

А хълмове полустопени
се диплеха под тях.
Далече Рила и Пирин като видения,
посипани със бялорозов прах,
и цялата Тракийска равнина
лежеше долу ясносиня.
От тоя блясък
умората избяга от очите им,
възторжен вик, изтръгнат из гърдите,
с едно ура мълчането разкъса.
То бе победата на младите сърца
над тоя свят враждебен и навъсен,
със който бяха във борба.
То бе изчезналата им вражда.
И ето, Вела изведнаж запя —
запя победния световен химн
за любовта и свободата —
и пяха партизаните със нея,
забравили умората, глада...

* * *

Но с две лица е планината:
зад тях, от другата страна,
мъгли пълзяха.
Те идеха безбройни като орди
и завладяха целия простор.
През таз мъгла в колона заловени
се спуснаха надолу.
А тя им влизаше в очите,
проникваше през дрехите,
забиваше се в гърлото с игли,
догдето изведнаж,
превърната във ситен дъжд,
заудря по лицата.
Така вървяха, сенки наредени,
видения от хора.

Връх Велината раница опряна,
вървеше малката след нея.
Във допира усещаха сестрите
роднинството и близостта си
и онова другарство, що запазиха
от дните,
когато тайно редактираха
във стаята си вестник „Просветител“,

преписван на ръка,
разнасян по селата,
раздаван заедно със светлината
на техните душици чисти...
Сега, затънали в калта,
обвити във мъглата,
вървяха
все с тая светлина в сърцата...

* * *

Бе мръкнало, когато зърнаха, че свети
далече огън,
а край него
се движат силуети...
Дали овчари огъня наклали,
или другари от отряда?
За свръзка бяха закъсняли.
А тия нощни светлини,
които идат като изненада,
а бягат все назад
и все далече...
Там чакат от седмица вече!
От три дни само шума яли.

* * *

Във този бивак, откъснат от света,
в едно дере, дълбоко, безопасно,
те бяха шестдесет и трима:
Баташкия отряд и Чепинската чета.
Тук имаше мъже и имаше момчета.
Една жена с мъжа си тука беше,
оставила на майка си детенце.
Тъгуваше за него често тя,
тъгата ѝ в очите се четеше.
По-късно, в този отряд „Антон Иванов"
намериха си двамата смъртта.
Тук бяха и онез мъже прочути,
които Вела знаеше по име.
Живели във Русия със години
и пуснати в Балкана с парашути,
те станаха водачи,
учители на младежта.
По техните лица личеше мъдростта
и опита, и зрялата поука,
които взеха от велик народ,
кален в борба и раснал в нея.
Щастлива беше, че ги вижда тука,
че в тоя миг
във техния отряд ще е редник,

и че ще може
пред тях за първи път клетва да положи.
И както някога, като дете,
във църква с майка си, с баща си
слушаше с препълнено сърце,
тъй развълнувана
и вдъхновена
в редицата застана
с изправена глава:
— Заклевам се и обещавам...
Гласът й затрепера,
но се овладя:
...че верно и неустрашимо
в борбата ни против фашизма
у нас и по света...
Гласът й се засили изведнаж
и като песен се разля:
— Заклевам се да бъда верен страж,
защитник на народа... —
повтори тя със ясен глас,
а подир нея
повториха вековните дървета и скали
всред тишината на балкана
и три пъти отекна клетвата,

със тройна сила и закана,
като че дадена не само
пред четниците и народа,
а и пред цялата вселена.
— Ако пристъпя тая клетва,
ако другарите издам
или се жива на врага предам,
да бъда прокълната,
с това оръжие разстреляна! —
И като се наведе,
целуна хладното оръжие и усети,
че я пое таинствена съдба
завинаги, че я обрече
на нещо мощно и велико
пред тез човеци с дигната глава,
със образи на мъдреци
и с тежка на войник ръка.
И тя разбра, че няма никога
да измени
и клетвата си да пристъпи!

* * *

Всред борови гори в Баташкия балкан
бе гатерът, където дни и нощи
изригваше високия комин,
където сякоха дърветата,
обработваха боровите трупи.
Държавните гори отиваха за дан.
Вагони след вагони трупаха
и караха в Германия
приготвените дъски за бараки.
За тука наште партизани,
отправени в поход,
минаваха през върлите балкани.

То беше акция, замислена отдавна,
с изработен, подготвен план.
Във фабриката имаха другари,
които чакаха в уречения час,
но закъсняха.
Падна сняг
и виелица насред път ги свари.
Потеглиха едва на заранта,
повлекли с себе си каракачани,
които срещнаха и задържаха
заедно с конете.

На двама срещнати стражари
оръжието взеха,
обърнаха им дрехите,
завързаха ръцете.
Вървеше групата пленени,
карани от Вела и сестрата
с пушка във ръце.
На кръстопътя, близко до целта,
видяха още двама,
тръгнали на лов,
изпратени от царя за фазани.
Поведоха и тях.
Часът бе осем.
Тъмна майска вечер.
Личеше гатерът далече
и стигаше дотука шум.
Там работеха нощем
работници на втора смяна.
Решиха да нападнат с щурм.

Цяла устремена,
вървеше Вела с твърда стъпка,
оръжието стиснала в ръце
и впила поглед в светлината,

която ставаше по-ясна.
Изтръпнала, решена,
вървеше с щурмовата група.
Трепереха звездите
и всички светлини,
когато полетя
светкавично,
из един път
и влезе в зданието на управата.
Не свариха да разберат
какво ги връхлетя стремглаво,
каква бе таз девойка
с групата начело,
с насочен револвер.
— Предайте се — им викна смело
и тръгна към изправения мъж,
спря дигнатата му ръка.
— Предайте се. — И веднага
си дигнаха ръцете.
Завърза ги ведно с момчетата.
А в гатера настана суматоха:
машините са спрени,
изведени работниците вън.

Догде от четири края
зареждат взривове,
а между колелетата
измъкват скрилите се хора,
догде пренасят припаси през двора
и ги товарят на конете,
догде поливат дъските със газ,
натрупани в грамада,
отсреща в друга сграда,
събрал работниците във салона,
един от четниците реч държи:
— Работници, другари,
за тоз човешки враг не работете,
бъдете с нас, за вас се борим! —
Гласът му през прозорците кънти
и в двора се разнася.

Величествен пожар всред планините!
Горят германските бараки,
подпалени от партизанска чета,
горят сърцата на момчетата
възторженото сърчице на Вела.
Те знаеха: това е тяхно дело!
За втори път видя от робството насам
подобен бунт Баташкия балкан!
Откъсваха се пламъци в небето,
недрата му огрели,
изправиха се стройните колони
на стари букови гори!
Изплашена, нощта
отдръпна своя мрак
и се разля пожара нависоко
и надалеко,
до хоризонта чак.

* * *

Блокиран беше целия балкан!
От два дни партизанските отряди,
подгонени като разбито стадо,
не знаеха ни отдих, ни храна.
Разпределени на три групи:
към Чепино и Кричим, и Батак,
придвижваха се непрестанно.
Със първата бе Вела.
Те трябваше отново да вървят
по пътя, който минаха, когато
дойдоха за първи път.
Бе тъмно, като стигнаха „Картела“:
гориста местност с горски пункт
под върха Сютка, със полянка,
с постройки, с кръчма.
Но дотук
вървяха бодро в разговори,
забравили опасността.
Уж край горичката вървяха,
уж късно беше през нощта,
но близо имаше засада,
издрънкаха звънци!
Помислиха, че пасе стадо
или залутан кон... такава тъмнина!

Издрънкват пак!
И никому не мина през ума,
че то е знак,
че е парола!
Весело прескачат
реката, пътя и вървят
нагоре преко по височината.
И ето, изведнаж
картечница разкъса тъмнината.
Залегнаха и пръстите неволно
връх спусъка . . . Раздвижи се балкана
от ехото.
Изтръпнаха девойките, за първи път
в отбрана;
светнаха ракети
и те видяха пътя,
и хора как го прекосиха
във бяг . . .
Търкулнаха се раници отгоре им!
Но Вела се досети
и пълзешком, завлякла своята сестра,
измъкна се полека долу.
Изригна бомба, стана като ден.

Пак сенки някакви изтичаха
и в тъмното се скриха.
— Хвърли си раницата, Вела,
пушката свали
и бягай през гората! —
Не хвърля раницата тя
и с пушката не се разделя.
Когато влязоха в гората,
останаха сами.
Къде сега! Навлязоха навътре.
Гора безкрайна, непозната!
Вървят сестрите и мълчат,
но изведнаж зачуват стъпки:
насочват пушките и чакат.
Раздвижиха се клони. Дадоха парола
и затаиха дъх.
Отвърнаха им. Бяха свои.
Спасени трима от другарите,
щастливи, че можаха
отново да се съберат,
но все неопитни и млади:
и без посока, и без път!
Далеч се чуха писъци —
изтръпнаха: ранени!

А може би в това сражение
най-близкия да е ранен?
Вървяха мълчаливи.
Нагоре сняг бе навалял.
Студът ги стегна,
месецът бе спрял
на върха.
Забързаха.
Когато втори път зачуха стъпки
зад себе си и стреснати
спогледаха се, Вела даде знак
да се отдръпнат настрани.
И тоя път
другари бяха,
на път за първия бивак.
Когато им разказаха
за своята несрета,
за неизвестната съдба
и разпиляна чета,
другарите наведоха глави.
Тъй стигнаха до Сютка.

В полутъмнината
изгърбил хребета си Гарван!
А чуваха, че там
са пропасти бездънни,
тъмни пещери,
че са затъвали каруци
със конете, с хората
и там пропадали! Решиха
да чакат тук, докато съмне!

* * *

То бяха дни на горест и съмнения,
че може би другари обкръжени
и хванати в оная нощна схватка,
ще издадат под тежкия тормоз
и тях, и други и ще нарушат
положената клетва;
затова не спряха
за дълго на бивака,
а по-навътре във гората чакаха.
Във Велината раница храната
не стигна и за два дни.
Запасите, които скриха тук,
във дънера на хралупести бук,
задигнал някой. Бяха гладни,
замръзнали и спяха на открито,
настръхнали пред неизвестността.
Когато долу пратиха за свръзка,
донесоха другарите вестта,
че по селата е блокада,
на всяка стъпка и войник
и че кордонът се затяга.
Овчарче срещнато им дало
по пътя късче хляб.
На всеки хапчица се падна,

Сега ще трябва да вървят
към село и да минат пътя,
с работници, войници, хора,
спокойно да го прекосят!
И тръгнаха.
По двама,
като работническа група.
Напред с патрулната
вървеше Вела.
Вървеше със походка стройна,
вървеше смела.
Премина фабриката, пункта и кантона
и разговаряше с другаря си —
през пътя, през реката...
Коли минават, хора, камиони,
а тя върви и с тях се сблъсква
и помни думите: затяга се кордона!
Тъй минаха незабелязани,
а трябваше да стигнат дългата верига
от хълмове,
през гдето ще отидат
оттатък селото, отсреща във балкана,
за да се срещнат
с другарите от друга чета.

* * *

Така се почна техния поход
и дългата верига изпитания
във тия диви хълмести балкани,
кога вървяха край войници,
а трябваше спокойно да вървят,
кога гладуваха с седмици,
а никъде не можеха да спрат,
но двойна беше мъката на Вела,
когато мина покрай село,
край бащината къща,
и премълча,
защото мъката на всички
беше същата.
Прегазиха реката, минаха оттатък,
остана селото зад тях,
остана бащин дом и всичко,
което беше сигурност и завет,
ала останаха
и хайките от полицаи,
и ловните дружини,
и полицейски псета.
Сега по билото и на открито
ги гони вятъра
и шиба им лицето,

и блъска във гърдите,
но никой не ги гони по следите
и дишат най-подир
спокойно и свободно.
Оттука слязоха в котловината
и пак по билото,
и пак в котловината,
където на уреченото място
ги чакаха другари:
подгонена и изгладняла чета.
Когато в Пещера един замина,
донесе в хляба
сложена отрова.
От нея двама заболяха,
а един почина.

Във свойто скитничество
стигнаха Карлъка,
където бяха ямите с храни,
прибрани в тях след акцията „Кьошка".
Намериха ги празни.
Тогава тръгнаха из планината
и дириха стада,
и крадоха добитък.

Тъй мина юни, юли,
когато шест седмици
не вкусиха ни хляб, ни сол,
а само ядоха месо
и вече бяха се подули.

* * *

То бе един от слънчевите дни,
когато предстоеше ново нападение.
Приготвиха се като за борба,
като войници пред сражение,
и тръгнаха срещу опасността,
в мълчание едни,
а други със усмивка,
или в безспирен глъч и разговори.
— Мълчете, по-тихо вървете! —
Те бързаха да заблудят властта:
да ги помисли за две чети
и да се раздвои, защото
току-що бяха разрушили
стопанството „Чучура", а сега
към „Мандрата" поеха,
опиянени от успеха.
Тук хилядите пити кашкавал
германците отнасяха с вагони,
а нашият народ бе изгладнял.
И хвърли Вела пламнала главня
с презрение и гняв!
Питите пращяха,
маслото кипеше в каците.

Раздадоха на бедните жени,
на сбралите се селяни
и на помаците.
Но трябваше да бързат, да вървят,
тъй лесно могат да ги издадат!
Вземаха пити на ръце,
по пътя ги завързаха в торби
и окачиха по дърветата:
един ден може би
ще минат, ще ги приберат.
След дълъг ход се изкачиха
и седнаха на сянка
зад една скала.
Накладоха си огън.
То бяха питки с кашкавал,
които Вела бързо им изпече.
— Ох, че са вкусни — някой рече, —
таквиз при мама не съм ял!
Но Вела чу — помисли: „Мама“,
и тъй замислена остана!
Когато всеки беше снел
товара от гърба си
и тихо разговаряха

след обедна почивка,
изпука парабел.
Отрядът от четирсет и четри души
залегна на часа.
Но не повтори изстрел.
Прибраха вещите и тръгнаха веднага,
ала от много тлъстина,
несвикнали на тежката храна,
те заболяха.
Нощта бе дълга и едва вървяха,
превиваха се, стенеха.
На заранта
видяха:
излезли са на същото шосе,
където снощи бяха.
(То обикаляло височината.)
Прибраха се зад същата скала
болни, изморени,
а нямаше вода
и слънцето печеше.

Когато двама се решиха
да слязат със манерки,
отдолу някой ги видя.

Към пет часа дълбоко спяха.
Но ги охраната пробуди.
Уморени, не можаха
да стъпят на крака,
а падаха, заспиваха отново.
Не беше то войска,
а някакви остатъци от во́ини.
Тогава скочи Вела:
— Станете веднага! Открити сме! —
И дигаше един след друг
полусъбудените, викаше със глас,
запален от тревога.
Тогава скочиха като възкръснали
и пушките си заредиха.
А вече идеха
войниците с насочени дула.
Но четниците са готови,
залягат зад горещата скала,
откриват огън.
Слънцето залязваше
и тая вечер
бе залезът величествен, облял
с червенина лицата на момчетата,
на Вела вдъхновеното лице!

В скалата удрят вражите куршуми,
а техните попадат в цел.
Но ордата е вече горе,
те чуват стъпки, разговори
и викове „ура“, „напред“
отляво, дясно и отсреща.
Споглеждат се.
То беше миг.
Очи в очи.
Нима е край и ще се мре?
Не се предава партизанин жив,
догде в ръка оръжие държи!
А тъй са млади, тъй им се живей!
И срещна Вела погледа горещ,
пронизал я до тръпка, и отвърна
със поглед, в който
цялата любов в сърцето ѝ струеше,
със който досега не смееше
да го погледне тъй.
Но изведнаж: „Надолу тичайте,
оттук не е завардено шосето,
хвърлете раниците!“

И политат
като врабчета,
сриват се надолу
и през войниците,
през камионите
пресичат пътя,
като подгонени поемат хълма
и тръгва четата по склона.
Зад тях, върху височината,
войниците се караха за раниците им
и дърпаха един от друг.
Но окопитени веднага,
зареждат своите картечници
и ги обстрелват
със кръстосан огън.
Тогава от верига тръгват във колона.
Но беше хълма на открито.
Един от четата залита.
Изтичва Вела и го хваща,
изписква зад ухото й куршум,
полита втори,
спуща се сестрата.
Така под град куршуми ги повеждат
поддържат ги, но изостават...

Когато влязоха в гората,
настигнаха другарите,
превързаха ранените
и отпочинаха.
Привечер стигнаха Беглика.
Пет хиляди крачки ги делиха
от него.
Чуваха се долу по шосето
камионетките,
които ги преследваха
и диреха във планината още.
Тук минаха петнайсет дни и нощи
без дрехи, без завивки,
без храна,
със двамата ранени,
в студената и влажна планина.

* * *

Тъй в скитничество, акции, борби
калиха се сестрите и израснаха.
Не гледаха на тях
като в началото, когато с страх
приеха в четата жени.
Едно бе делото и грижите едни.
А често Вела
с безстрашие и смелост
преждаше другарите,
завличаше ги с устрем,
а в свойта сръчност
и бързите решения
учудваше и старите дори!
В началото на август
взеха Вела в щаба.
И цъфна младото момиче духом,
и стана нейното сърце
един таинствен предавател,
една антена, свързана с света.
Тя слушаше през радиовълните
тревожните и радостни известия
и свързваше ги с младежта
чрез позиви, чрез статии, апели.

— Другарки мои, чепински девойки —
им пишеше, —
укривайте, пазете застрашените,
подгонени от полицаи...
Ще дойде скоро края...
А думите, дошли от планината,
написани от нейната ръка,
изпълваха ги със възторг.
Наесен бе придадена към щаба
на зоната, във Пловдивско, в Родопа.
Във връзка бе с асеновградски чети,
организираше, крепеше духовете им
и пишеше, и пращаше чрез РМС-а
материали за печата
във Средногорието, гдето нелегално
се сбираха, преписваха, четяха.

Във лагера бе цели дни заета,
а нощем слушаше далечни новини:
Москва, Ню Йорк и оня странен глас,
наречен „черен“, който бе съвета,
предупреждението, братската ръка,
подадена чрез радиовълните.
Тя слушаше възторжните привети,

които пращаха съветските жени
на своите другарки
в партизански чети
по всички фронтове
във разните страни —
и знаеше: че тя не е сама,
че те не са сами...
Когато свършиха храната,
тя слизаше със групи по селата
и там държеше речи
пред сбраните, изплашени човеци,
а всяка нейна дума беше топлина
и вяра, и надежда, и човещина,
и огнен гняв, и смелост.
Разбираха: това е тя,
това е Вела.
Подаваха ръка за „сбогом“
и криха четници,
и тръгваха след нея в планината.

* * *

Настъпи късна есен,
акциите спряха
и четите в землянки се прибраха.
Във свойта чета се прибра и Вела,
където пак се срещна със сестра си.
Във планините рано пада сняг
и затова се готвиха отрано.
Направиха си там землянка
от дялани дървета и греди,
затиснати отвън с трева и пръст,
със четри нара,
с кухничка и пещ,
със кладенец и плац на двора.
А вътре имаха библиотека
и малко радио;
когато ги снега засипа
и ги откъсна от света —
то пак ги свърза с него.
Върху една нар
сестрите спяха с една партизанка,
дошла наскоро със своя другар.
Останалите четирнайсет души
се сместиха в широката землянка.

Животът им бе нареден с програма:
събуждаха се рано,
започваха с гимнастика, учене,
със грижи за стопанството,
с охраната...

От крадения есента добитък
си бяха претопили лой,
а другите запаси бе изпратил
с каруца тайно някой си другар
със прякор Дамян, когото още
не беше виждал никой.
И свръзките уреждаше пак той
все някак си невидимо, чрез трети,
и тъй държеше във ръцете си
тайнствената партизанска мрежа.
Запасите: фасул, брашно, картофи,
закътаха във няколко места,
които набелязаха в балкана,
ала следата тяхна не остана:
покрил ги бе и изравнил снега.
Затуй ядяха скромно и със дажби,
но сладка беше таз храна,

* * *

защото грижите на Вела
подслаждаха ги с изненади,
когато в кухнята бе ней реда.
На проявилите се даваше награди:
брашно с вода, изпържени във лой,
но толкоз вкусни, че от тях
оставяха си скришно за закуска.
Тъй стигнаха до най-дълбока зима
и чуваха отвънка вълчи вой.

* * *

Като черупка бяла
землянката лежеше връх снега,
от виелици и от зимна хала
закътана. Когато грее слънце,
тя светваше далеч като дъга,
като претъркулено бисер зрънце
връх снежната огромна планина.
Но в тая точка от вселената
животът бе като във фокус сбран:
провеждаха се в нея курсове,
четяха реферати
и водеха се спорове.
Тук под снега дълбоко,
в тесен кръг,
растеше мисълта им
нашироко;
световните въпроси
изглеждаха тъй лесно разрешими,
тъй близък края на борбите,
че очите
на Вела светеха,
пламтяха като борина,
която осветяваше стените.
А слушаха ли речите

на Димитров, на Сталин
и пееха Интернационала,
трепереше мъничката черупка,
сърцето им под стряхата си сбрала.
Просветната им група,
водена от Вела,
кипеше всеки ден:
и всяка инициатива
изхождаше от нея,
и всяко изпълнение провеждаше
с такава вещина, тъй бързо и умело,
че нейните другари
не сварваха да я догонят
ни с мисъл, ни на дело.

А вечер заедно четяха.
И слушаха, отворили очите си,
как се е закалявала стоманата
в страната, във която младежта
положи себе си като основен камък.
И за оная „Разорана целина",
в която се засея семето,
за да изхрани толкова народи,
която ще спечели таз война

и ще отхвърли бремето
и тоз духовен гнет!

А радиото възвестяваше,
че се придвижваха напред
крилатите войски на Сталина,
че портата от Изток се отвори,
когато взеха Сталинград.
И слушаха за Тито,
за братята югославяни
и за борбите
на въстаналите
във Франция и във земите,
потискани от общий враг!
Замлъкнал беше Хитлер,
ухрипнал от крещене.
Една бе тръпката на тоя свят,
една надеждата,
едно очакване велико бдеше
и с него групата в землянката растеше.

* * *

Но беше техния живот суров
и тяхното сърце, затиснато,
мълчеше
за онова, което в тях трептеше
със първата любов.
Говориха за друго, винаги за друго,
но погледът им, погледът гореше,
проникваше направо във сърцето,
говореше без думи.
И ако нявга се докоснеха ръцете
едва-едва, то биваше безумие,
то биваха безсънни нощи
с отворени очи до заранта.
А трябваше да крият,
защото ще ги разделят,
ще ги изпратят във две чети!
— Недей ме гледа, скъпи, виж следят —
прошепва тихо Вела,
навежда се, заравя си главата
във книгата — и двамата четат.

* * *

В землянката бе топло и струеше
от борината жива светлина,
и сенки връх отсрещната стена,
пълзяха
и стигаха тавана, преплитаха се и играеха.
Във живата игра на сенки и на
хора,
като прободена с игла
от мястото си Вела скача:
от час и половина,
откакто трае спора,
мъжете я закачаха:
че никоя жена в борбата не изтрайва,
че тя е само сянка на мъжа!
И заговори, цяла зачервена,
и заговори с своя топъл глас,
запалена, обидена, със болка,
и заговори за испанката Пасионария,
за Зоя малката, но твърда комсомолка,
която боса водили в снега,
за Лили, българката партизанка,
загинала в Украйна, за жените,
които Димитров поставяше
наред с мъжа.

И както слушаха, мъжете укротяха,
Растеше Велината сянка
и само тя се движеше,
а другите наоколо ѝ спряха.

Отвън се чуваше как вие бурята.
До късно нея нощ седяха.

* * *

Върху дървото сгушена,
с дебел кожух, обвита в шал,
бе Вела тая нощ на пост.
Отново сняг бе навалял.
То беше нощ, заслушана
във своя сън. То беше тишина,
във белите видения потопена,
то беше планината,
с тайнствения свой живот,
в която
сърцето на девойката трептеше
като звезда
и песен някаква редеше.
То беше песента
на птичките за пролет,
и на затворника
за свобода.
То бе такъв копнеж
да се разтворят
веригите на окованите,
че ѝ се стори
да чува звън от железа.

Но чу високо във небето
бученето на чужди аероплани;
те идваха като възмездие
и като помощ в тяхната борба.
И трябваше сърцето да приеме
рушенията, ужаса, смъртта
на старци, майки и деца
наред със жертвите в борбата. . .
Бръмчеше цялото небе
и въздухът трепереше над нея,
а нейното сърце все пееше:
„О, Сталинград,
превърнат на скелет,
о, Днепрострой, сам себе си разрушил,
не се боим, от вас се учим,
към вас очи обърна целий свят!
О, Сталинград, вестител пръв,
ръка подадена от брат!“
Тъй пееше сърцето ѝ
връх бялото дърво,
а песента с въздушните вълни,

през белите, заспали планини
се носеше във въздуха
и я поемаха
в затвори и килии, и подземия
жадните за въздух и за вест.
В бялото гнездо седеше Вела
на пост за тоя свят злочест!

* * *

Снегът бе намалял,
но преспите все бяха
дълбоки и опасни.
Не чакаха да дойде някой,
не слязоха и те.
И все пак бърза вест дойде:
че долу има много набелязани,
че трябва някой да ги изведе,
че придошла войска,
че трябва някои да слязат. . .
Размислиха и се реши така:
ще слязат групи от по двама:
за Чепино една,
за Каменица друга
и трета за Ракитово.
Шестима слязоха — от тях
не се завърна никой
и нищо не се знаеше за тяхната съдба.

* * *

В землянката настъпи глад.
От месец вече
ядяха по веднаж
и толкоз отмаляха,
че ги повлече слабостта,
но не падна никой духом.
Откак останаха десетима,
в землянката бе някак глухо
и някак си широко,
но мълчаха, говореха за друго.
Заран Вела
поглеждаше сестра си:
беше избледнела,
със хлътнали очи,
зеници разширени,
и не говори, все мълчи.
Като от болест изнурена.
— Ела навън — й думаше, — излез,
виж, пролет е, и вън е топло —
от слънцето блести снега.
— Не ми се ще! — Недей така!
И хващаше сестра си подръка,
и вдигаше землянката на крак,
макар сама да бе със сетня сила.

— Я гледай колко си сънлив,
нали си мъж, не се поддавай,
а ти, какво, не си ли спал,
ех, още мъничко остава! —
Така в бодрост ги държеше.
Не биваше да се допусне
да стане в душата им провал.

* * *

Дойде денят, във който само
останаха две малки питки
и никаква надежда нямаха!
Храните, скрити в онез ями,
все още бяха с сняг покрити.
А беше празник Осми март —
международен празник на жените.
Приготви Вела реферат,
за героините жени боркини,
които гният във затвори,
за тяхното търпение,
за тяхната желязна издръжливост.
— В това е нашето спасение,
в търпението, в издръжливостта,
които са геройството
на днешното ни време.
Тях носим ний, жените,
във волята си и в кръвта! —
Мъжете слушаха, а беше тихо
в землянката и печката догаряше...
На тоя празник младите девойки
излъгаха, че били сити:
отстъпиха на своите другари
последните две пити . . .

* * *

Ракитовската група е открита!
Издадени са, трябваше да бягат!
Издал ги заловеният младеж,
пребит от бой, не издържал . . .
Обръщаха се три пъти да видят
напуснатото жилище самотно,
тъй бързо изоставено,
а тъй им беше жал!
Оставиха от своите сърца
частици в тоя кът,
където дойдоха като деца,
а всеки тук бе възмъжал.
И тез поляни заснежени
със черни борови петна,
където виеха вълчици,
а денем идваше сърна,
подгонена отдолу от ловците.
— Вървете бързо, скривайте следите!
Вървяха цяла нощ през снежни преспи,
затъваха във тях,
измъкваха се пак,
от глад и слабост отмалели;
на заранта се спряха под скали,
надвиснали над тях —

тъй стръмни и тъй заледени,
че мъчно беше да се заловят,
немислимо бе да се седне.
Осъмнаха. Вървяха пак.
Вървяха цял ден. Срещнаха овчари,
които им отчупиха от хляба си.
От тях узнаха,
че двама от Ракитовската група,
след кървава борба
цял месец в планините скитали —
обущата им били скъсани, пробити,
та боси ходили в снега . . .

Отново тръгнаха и стигнаха така
до свръзката, която ги поведе
в бивака, дето чакаха
от Чепинската група техните другари.
Извели бяха трима застрашени
със две девойки. А живели
до тоя ден с вода и качамак.

Започнаха се дълги гладни дни
и в тоз бивак.

* * *

От месеци бе целия балкан
блокиран от войска.
А над Батак,
големият отряд „Антон Иванов“,
останал без храна, напусна „Техеран“.
(Така бе името на техния бивак.)
Отделните му групи разпиляни,
открити бяха от следите
на гладните и голи партизани.
В снега, в калта, във мокрите усои
на тая дива пролет в планините,
те бяха изловени и избити.
Разтърси тая вест родопските села,
настръхна Каменица, сплашените хора
вратите си затвориха
и спуснаха пердета.
Патрули ходеха из улиците,
войски завардиха шосетата.
А хайки от стражари и милиция
душеха като вълци
и глутницата настървена
не се насищаше.
В селата почнаха блокади
и ра́нен полицейски час.

Но четниците бяха гладни —
напущаха биваците
и дореха ятаци,
и влизаха безгласни
в дворовете на свои близки,
които ужасени,
не искаха да им отворят
и молеха да си вървят!
Тежкó на оня, който е видял
или укрил,
или е нещо дал
на четник, а не го издал!
Загива къщата и неговата челяд!

* * *

Не пущаха да слезе Вела.
— Опасно е!
— За всички е опасно! —
отвръщаше тя упорито.
И слезе със Никита,
смелото момче,
дошло наскоро във бивака.
Бе двадесет девети март —
и нея вечер беше затъмнение,
шумяха аероплани над главите им
като закрила.
Те знаеха: сега се крият
патрулите и враговете,
затуй вървяха ободрени.
Ей къщица на края,
едва личи във тъмнината,
не я познават — там е брата,
другарят им ятак,
той ще ги свърже със Дамян
и ще се върнат пак обратно.
Изневери им тоя план.
В затвора бил от две седмици,
тормозът му бил тъй голям,
че не приличал на човек,

когато го извели в двора,
видели хората,
видяло го момчето му
и „татко“ викнало,
и паднало в несвест!
Със тая вест
отдръпнаха се Вела и Никита,
промъкнаха се скрито в мрака
във къща с тъмен двор.
То бе у Велина сестра,
но свекъра веднага ги разбра
и върна от вратата.
— Хляб няма — рече.
Върнаха ги също
от други къщи.
Със шепа кукурузено брашно,
което някой бързо им подаде,
оттеглиха се уморени,
на хълма, гдето се довлякоха,
главите сложиха на камък
и заспаха във студа
с надежда в утрешния ден . . .

* * *

Разсъмваше се, като скочи,
пробудена внезапно.
Наоколо раздвижени листа —
една ръка със пръст ги сочи.
— Никита, ставай, ний сме обкръжени! —
извика и изчезна изведнаж!
Посипват се куршуми като дъжд!
Изтичва настрани, а там войници,
надолу тича, връщат я оттам,
наляво и нагоре — вред войници,
стеснява се войнишкия кордон.
Изригва бомба и Никита пада.
А Вела стреля и лети нагоре,
прескача храста,
спира на скалата
и стреля пак. Като кошута
отскача бързо, спуща се надолу,
полита пак напред
и пада на земята.
„Убита е“, помислиха и спряха.
Тогава скача като дива котка,
кордона им пробива
и се втурва,

и полетява в пропастната урва,
пред смаяната, вкаменена рота.
И тръгва в селото мълва,
че Вела е неуловима,
че някаква магия има,
и оцениха нейната глава:
сто хиляди . . .

* * *

Във двора полутъмнина,
през портичката сянка се навела
и шепне:
— Како, како Данке!
— Ой, майчице!
— Не бой се, аз съм Вела. —
И бутва ужасената жена
навътре в двора.
— Аз за малко само,
кажи ми, чу ли?
— Хванали момчето. Олеле, патрули!
— Не бой се. Живо?
— Живо!
— Ех, Никита!
— Тогава сбогом!
— Сбогом!

* * *

Като момче през улицата тръгваш,
навела над очите си каскет.
Какво от туй, че ходиш пъргава,
отдолу тропат конските копита,
минава стражата със теб наред
и лазят мравки по гърба и колената.
Набързо хлътваш в двор
на къща непозната
и пак изскачаш, кривваш настрани . . .
Закрита къща от висок стобор,
и чуваш гласове и весел разговор.
Заслушваш се до стобора спряна
и разпознаваш всеки глас . . .
— Ти кой си — вика някой от сайвана.
— Чичо Иване, аз съм, аз!
Човекът скочи и се приближи.
— Чичо Иване, скрий ме веднага,
а утре ме свържи!
— Къде и как? Таз вечер може би
ще има и блокада.
— Ох, как съм гладна!
И все пак те заведе на хармана
през улицата пряко и те скри...

Обущата, чорапите си даде
и тръгна бос.
А конските копита трополяха
до нея близо, мислеше дори,
че влизат в двора — чу как спряха
и разговаряха:
— Къде така? Защо си бос?
— Изскочих,
рекох да взема малко слама.
— Прибирай се и да те няма!
— Къде я скрихте — рече друг.
— Коя?
— Не се преструвай, Вела,
нели си знаем, че е тук!
Аз де ще знам къде се крие,
не съм ятак, ни партизанин.
— Ей, вашта кожа, ще ви свием
в юмрук, проклети комунисти!

Какво ме гледаш, ха върви си!

* * *

Бъдете поздравени, каменски жени,
и ти, Марийо, смела ятакино!
По твоя бронзов образ слънцето гори
и в твоите очи небето е по-синьо!

Отключени оставяш своите врати,
а стаята ти свети, гостите ти сбрани,
говорят ти и гледат — гледаш ги и ти,
а в трема, във сеното, криеш партизани!

Защо не седнеш, днеска цял ден си на крак,
какво сновеш така навън-навътре?
Мария синеока, опитен ятак,
така смутена днес за първи път е:
току-що влезе Вела, в трема е сега.
Как ще излъже своя син, мъжа си,
как ще изпрати гостите си тя,
а знае, че минутите са къси.
— Яж, милата ми, ето на́, вземи,
кажи ми, още трябва ли ти нещо,
от бързане сама не се досещам!
И тича пак при своите жени,
— Съгласни ли сте, хайде на тлъка!

— Добре, съгласни! — Тръгват към вратата
— Тръгнете вий, ще дойда ей сега.

— Кажи ми, лельо, как са мама, тати!
— Не питай, полицаи ходили у тях,
със пушки влезли . . . майка ти
припаднала. . .
За тебе, Вела, много ни е страх!
Що не ядеш, нали уж беше гладна?
— Кажи ми, лельо, има ли провал
и арестувани, откакто ни откриха?
— Не чух да има.
Не ни е издал!
И стана Вела спокойна и тиха.
— Не слизай вече, питат все за теб,
под всеки лист и камък тебе дирят...
И взема Вела в пазвата си хляб,
и през стобора бързо се провира.

Къде изчезна в един миг така?
Съседката пред портата стоеше:
— Едно момче тук мина ей сега,
не го познах — кое ли беше?

* * *

Белее се високо Арапчал
над Чепинската хълмиста верига —
челото му до облаците стига,
в синьото небе като заспал.

Във тъмните му сенчести усои
девойката подгонена се скри,
подгонена от чужди и от свои.
Прибраха я вековните гори.

Прибра я камъкът хилядолетник,
залегнал тежко в тая планина.
Не помнеше дете такова клето
да е прибирал в други времена.

От заранта се беше тука скрила,
ранена и затънала във сняг,
където дебне нощем вража сила
и всичко през деня е неин враг.

Тук в дънери на буковете стари
си ляга времето и в сънища живей
и само горе, в голите върхари,
априлски вятър клоните люлей.

И рони сняг, и плаши тишината,
стаената заспала тишина.
(Едната рана беше във ръката,
а другата в бедрото отстрана.)

Като вълчица раните си ближи,
а вълчи стъпки във снега личат.
Тук няма дом и никой не се грижи
и само две главни́ запалени горят
пред камъка, под който тя се свря,
и Арапчал я бащински прибра.

* * *

И тебе те е майка раждала,
и в люлка те люляла,
и вардила от зло.
При тебе в тъмно е седяла,
за да не си самó.
Играла си и ти във двор,
с цветя, садени от ръка
и оградени със стобор,
и със заключени врата.

Всред тоя свят открит, широк
и разграден, и необятен
не те огражда ни стобор,
не те заключва и врата;
под тоя камък си се свила,
запалила си две глави,
да те ограждат и закрилят,
да те опазят от света!

* * *

Шумят прастари букове над тебе,
и тъмнината времето попи!
Като отронен лист ще те погребе,
не с поддавай, Вела, а търпи!

Туй минало, в безсмъртие родено,
за теб ли е, за живия ти дух,
за трескавата опната антена,
доземаща и най-далечен звук?
Отвън се чуват тихи, леки стъпки,
така измамно стъпва подлостта.
Не се поддавай, Вела, стискай зъби,
вълчици са подушили стръвта.

До тебе стигат, огъня ги плаши,
дано главните цяла нощ горят!
Последните бездомници са даже
във тоя миг от тебе по-добре.

Недей задрямва, може да угаснат,
ти не си Вела тук, а си дете,
изтръпнало от приказката страшна,
която някой нощем му чете.

Зави вълчица и гласът премина
със тръпката, прободе като с нож!
Търпи, търпи, нощта не е година,
а същата спокойна, тиха нощ!

* * *

Измери ли секундите,
изля ли ги в минути, в часове,
догде измина тоя дълъг ден?
Изтрая ли под камъка,
догде измина таз седмица?
Трошици хвърляш, идва да кълве
при тебе врана.
Гледа те в очите,
когато си превързваш раната,
пристъпва крачка и не се бои,
макар че днес трошици не получи.
Далеко е дотам, където се тай
за теб оставена храна;
дано не бъде само злополучна
разходката ти по луна.
Във бялата заспалост на земята,
в замръзналата неподвижност
сянката ти по снега се движи
и с нея ти вървиш самичка
по сребърната планина.
Наоколо те дебне всичко:
най-малък клон да се заклати
и листче да се залюлей,
от стъпките ти заекът изплашен

пътя да прескочи,
разпръснал сняг
във сребърните искри на луната —
всичко ще посочи, че тук си, ето,
вървиш надолу, към полето,
а враговете са нащрек:
дружината въоръжена,
зад всяко храстче притаена
е тук, зад теб, над теб, пред тебе,
върви и стъпките ти дебне.

Трепере лунната мъгла
над планината
и над заспалите села,
обляла къщите, прозорците,
леглата
и майката на Вела, връх която
промъкнат лъч се спря.
Усети майчиното ѝ сърце
детето си на планината,
от сън се стресна, скочи
и на прозореца лицето си опря.
Трепере лунната омара
от стъпките на Вела.

Ей наближава селото —
там, там, всред него,
захвърляни един до друг момчетата,
от удари, побоища пребити,
сега лежат и стенат
и там лежи Никита!
Не ще ги издаде,
каквото и да питат;
за осми път изваждан за разстрел
и връщан пак . . .
Луната е обляла
подпухналото му лице.
Едничка майка му сега
би го познала . . .

Върви, върви,
не спирай, не мисли!
Скръбта е тежък камък,
който те повлича
на дъното,
върви по-скоро, тичай,
грабни храната — ето я, оставена
във нивата под камъка,
и връщай се обратно!

Защо се спря? Видя тревичка,
поникнала под шубрака.
От радост трепна като птичка!
Ох, тук е пролет!
Със пролетта ще могат пак
другарите да се сберат
и таз борба ще е за сетен път,
за сетен път!

* * *

То беше към средата на април,
когато щъркели над нея прелетяха
и пъпките разпукали се бяха,
снегът във долините се стопил,
но тука още бе снега високо
и стъпките личаха
до изворчето, гдето за вода
отиваш, макар че с храсти
се мъчеше да скрие тяхната следа.
Усети Вела идващата пролет,
не устоя във свойто гнездице,
изхвръкна, полетя надолу!
А вятърът люлееше дърветата
и свиреше във боровите клони,
и дъхаше във нейното лице.
Като подгонена
лети край селото, горичката,
по хълма
и спира там, отсреща.
О, как е пълно
сърцето, ще се пръсне:
— Прозорците са! Нашта къща
и мама там, и мама там!
Ох, мама . . .

Това са триста крачки само
през въздуха и два живота,
един за друг копнеещи,
а няма изход.
Да можеше да ѝ извика само,
че тук е близко!
Една година!
Беше по Великден!
Великден ли? Кога е минал,
какъв ден днес е, коя дата,
объркa дните в планината . . .

А долу майката ги чакала
и не заключвала вратата —
подпирала я да не трака,
когато има вятър,
войниците да не привлича . . .
Понякога изтичвала,
надничала във тъмното навън,
и пак си лягала, не спала, чакала . . .

О, знае Вела как са дълги
минутите и часовете,
денят как дълго се протака,

безкрайно дълго как се чака . . .
Но днес е пролетно сърцето ѝ,
крила растат по раменете,
а падналата ѝ сълзичка
като роса на пръста свети.
— Довиждане ви, мамо, татко,
и вие, мои скъпи хора,
обичам ви!
Ще дойда скоро! —

И тръгва през горичката,
през пътя и по хълма —
над нея Печенежката скала,
на слънце свети снежнобяла,
а горе,
в облаците Арапчал
развял е свойта грива —
но чува шум и разговори
и спуща се като стрела,
провира се през мокри клони,
прибира буйните коси
и бърза, бърза да догони
скривалището в планината,
от хората да се спаси!

* * *

Валеше ден и нощ,
а сгушена под камъка,
не можеше глава да дигне Вела.
Главнята беше снощи догоряла,
а днес чернее само.
Кибритът влажен, мокри са ръцете,
боли я незаздравялата рана,
но светеха очите ѝ със пламък
във треската, която я гореше.
През дънерите виждаше небето
и линията закривена
и ръбеста на планината.
Като пантера в клетка
гледаше оттам.
И всеки ден все тая гледка.
Защо не идва ни един другар?
Защо не могат да я свържат
със никого от толкоз време?
Забрави ли я толкоз бърже,
и той, когото бе избрала,
с когото бяха разделени,
преди да слезе със Никита.
Но има ли за тях раздяла?
Защо му е била сърдита!

А той защо така отиде,
без нито дума да ѝ каже . . .
Да можеше само да го види
и само да му се усмихне,
не ще е тъй нетърпелива,
ще чака пак и ще утихне . . .

Горят очите ѝ във треска
и погледът далеч се взира:
червени облаци нататък!
Дали е войнство крилато,
което идеше насам?
Гори звезда върху челата,
салюти чува от Москва,
червено знаме се развява . . .

Днес много я боли глава . . .
Валя — до вечерта валя.
Последно късче хляб
изяде преди два дни,
а снощи във дъжда
отиде в нивата,
но нищо не намери.
Откакто се завърна, все трепере . . .

Ще иде през нощта,
ще се опита пак!
Тъй мъчно се върви
в разкашкания сняг,
а долу е водата вред заляла
и газиш през мочур, затъваш в кал ...
И тая страшна тъмнина!
И тия влажни дрехи!
И тия дълги дни, седмици!

Никита, братче мое,
едно на майка чедо,
на тебе ли съдбата отреди
най-тежкия ни дял:
да бъдеш хванат жив!
Навярно никого не си издал!

* * *

Изгони я глада.
Не бяха яли, врата и тя,
днес трети ден.
На слънце светеха елхите,
скалата и пътеките измити,
попила бе дъждовната вода.
Изскочи, заогледа се и тръгна
към извора, но изведнаж видя
следи от мъжки стъпки.
Тук по снега е някой минал,
до изворчето е вървял,
отминал е нататък . . .
Побиха я студени тръпки!
Ще трябва да се бяга,
но къде?
Нагоре все е сняг,
засипал всичко и загладил,
отдолу дебне враг . . .
Револвера с ръка натисва
и тръгва бързо пак . . .
Къде? Сама не знае, ей така,
да се излезе,
да се опита, може би да срещне
другар, роднина, може би познат ...

Върви, подгонена от своя глад.
И както тича,
съглежда върху хълма стадо.
Овчарите не ще я издадат!
Зарадвана се спуща, полетява,
но четири овчарски псета
връхлитат тъй стремглаво,
че тя едва успява,
задъхана от страх,
да хвърли дрехата и да избяга.
И както тичаше,
се сблъска с две деца,
отишли във гората
за дърва.
Позна́ха я веднага,
изплашени, замръзна́ха на място,
ала след минута,
със светнали лица,
се спуснаха към нея:
— Како Вело, скрий се, полицаи
по теб вървят,
на́, вземай хляба
и бягай скоро! —

Домиля ѝ,
от месец не бе виждала човек.
Погледна ги дълбоко във очите,
усмихна се, изкъпана във тях,
сбогува се и рече: „Ще мълчите,
нали не ви е страх?“
„Не ни е страх.“
И те наистина мълчаха.

* * *

Но не мълча един човек, когото
на връщане тя срещна във гората.
То беше горския. Познат е,
роднина и добър човек,
не можеше да е предател . . .
Той бе я забелязал отдалек
и от седмица проследил.
От тоя миг
не можеше да спи по цели нощи,
все скиташе край нея,
ала не смееше
за нея да говори,
но непрекъснато се бореше
със себе си, догдето най-подир
на свой другар се довери
и тъй решиха те съдбата
на беззащитното момиче.
Сто хиляди ги победиха:
човека в тях, бащата в тях
и възкресиха
най-тежкия човешки грях!
Сто хиляди, цената
на смелата девойка!

Сто хиляди за младостта ѝ,
за огъня и светлината,
с които влезе във борбата!
Сто хиляди за цялото огромно бреме
на своя век, на свойто време!

Сто хиляди ли само
затуй, че се боеше
насън дори
да каже „мамо“,
защото знаеше, че тежък дял
бе дала на родителите си в
отплата?

Сто хиляди ли само е награда
за вас, върху които пада
през поколения позор,
за да ви гони като стадо?

Сто хиляди!
Вземете ги, за вас са те пари,
не са на подвига цената!

* * *

Кога са виждали тез върхове планински
верига от войска,
запътена към тях?
Отдолу изпод хълма се подава,
изплува горе, спуща се, минава
през пътя
и извива на дъга,
като обхваща от страните,
от двата края планините
и запълзява към врага?
Врага?
Но тоя враг е птичка,
заспала във гнездо.
Защо се толкова боите?
Със вас е мъжката ви чест
и командирът ви начело,
а пътя последен, открит е —
защо разбойнишки вървите?
Навлиза змийската глава
нагоре в боровия лес,
опашката на кръг извита . . .

О, Арапчал, връх теб лежи
корона — слънчево сияние
и върховете са огряни
на каменните ти скали.
Защо мълчиш сега — нима
ще се развихри тука бой
между войска въоръжена
и тая пламенна мома?
Борба между Горянин Змей
и самодива пъстроока?
Народна песен ще се пей
за Вела партизанката!
Ще я поеме
бурното ни време
и ще я предаде
на бъдещия век
и ще стои под нея думата
„ЧОВЕК"
със букви огнени редена!

* * *

Не беше се пробудила, когато
чу мъжки глас: „Предай се, Вела!“
Изскочи из леговището си,
застана връх скалата
и се огледа.
Косата се развяваше — като изваяна
между вековни дънери
стоеше стройна, издължена,
с револвер във ръка.
Не вижда никого — навярно
й се присторило така.
— Предай се — викна мъжки глас
зад хралупата на съседен бук.
— Предай се — викна друг,
затулен зад скалата.
— Предай се — викна трети
над нея — и разбра
девойката, че беше обкръжена,
и дигна по-високо русата глава.
— Не се предавам жива във ръцете ви,
защо се криете, страхливци! —

И стреля срещу камъка,
зад който се разнасяше гласа.
Разпука се от екот планината.
Посипаха се на часа
куршумите отляво, дясно,
удариха се о скалата.

Над нея сняг и стръмни върхове,
под нея долу е войската —
веригата й се затяга,
наникъде не може да се бяга...
И хвърли се в неравен бой
със свойте изпокрити врагове,
а ехото на планините
се смеси с ясния кристален глас:
— Предатели, палачи,
не ще настане ден на свободата
за вас! — И стреля.
За сетен път насочва револвера:
— Ще мрете вие, а не аз!
Захапва дулото . . .

Последно ехо заеча и стана тихо...
Премина през света
най-тихата минута
и навалиха
страхливите и скрити вóини
и свойте щикове
във жертвата забиха!
О, свян, девичи свян, от който
по бузите избива розов цвят!
Съблечена лежи върху скалата,
а върху бялата ѝ гръд
нечисти мъжки погледи лежат!
Провисна лявата ръка надолу,
а дясната е стисната в юмрук.

И тръгнаха с трофей
палачите оттук:
занесоха на село
русата глава на Вела.
Занесоха, оставиха я до Никита.
Биха го със нея,
а той мълча.

И тъй с мълчанието си отиде,
когато за девети път
издърпаха го в двора
и убиха . . .
— — — —
То бе на трети май,
четиресет и четвърта.

* * *

Настръхна селото
и пламна Каменица
и Чепинския край!
— Във името на Вела! — викаха
едни.
— Да отмъстим за Вела —
други загоряха.
Не ги възпираха бащите им сега,
не плачеха и майките им вече.
Децата млъкнаха и спряха
своите игри.
Шумеше Арапчал
с вековните гори
и целия народ, готов и закипял,
на Каменица честния народ,
като един човек възправен чакаше
да кажат: „Отвори!“

* * *

То бе денят, във който заечаха
камбаните на цялата страна.
Тогаз отвориха
вратите на затворите.
Оттам излязоха, поели дъх,
лежали с години
борци, отишли млади,
сега побелели.
Събуди се балканът, оживя,
издигна Арапчал глава,
над облаците я издигна —
и цялата наоколо верига
от планини,
които в себе си таиха
неизброими стъпки извървени —
разтвориха стаените си пазви
и заизлизаха оттам,
залели всичките пътеки,
като отпушен бент —
възторжените партизани
със знамена и песни.
Те идеха: познати, неизвестни,
и тукашни, и другоселци,
но всички братя.

А чакаше народът с знамена,
залял площада.
Радостна вълна,
възторжени слова и речи...
Но изведнаж възторгът се пресече:
пристигна четата без Вела!
За първи път усетиха
какво е то: без Вела!
И пламъкът угасна,
и коленичиха в мълчание...
Когато дигнаха глави,
над тях стоеше Вела
в огромен образ, носен с знамената.
Вълна гореща ги обля,
изправи се народа и потече
из улиците като лава,
а образът ѝ плаваше
високо в синьото небе.
Оттам ги гледаше,
поела в своите очи
душите им, изгонила от тях
мълчанието, мъката, страха,
израснала от тез полета,

от тия ниви, хълмове гористи
от тия върхове околовръст,
и с тях застанала високо над главите.

И разбраха,
че Вела беше с тях,
че беше жива . . .
А вечерта, когато се прибраха
във тихите си дворове, когато,
успокоени вече, в разговори,
при незаключени врата,
приказваха за Вела,
слушаха децата и попиваха,
и с образа на героинята
заспиваха . . .

1946 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗЕМЕН ПЪТ

В стаята / 7
Птици / 8
Жерави... / 9
Хоризонт / 10
Що ми даде... / 11
Шемет / 12
Загадка / 13
Демонично / 14
Съперница / 15
Очите / 16
Кошмар / 17
Прокоба / 18
Осиновената / 19
Защо? / 23
Земен път / 24
Раздяла / 25
Нощ / 26
Отдих / 27
Портрет / 28
Песен / 29
Отначало / 30
Лес / 31
Прадеди / 32
Черна пръст / 33

ЛУНАТИЧКА (поема) / 35

ДОБРУДЖА

Добруджа / 65
Родина / 67
Песен / 68
Молитва / 69
Гост / 70
Чуждият / 71
Караджата / 72
Другари / 74
На границата / 75

КРАЙ БРЕГА

Черно море / 79
Къде? / 81
Що виеш тъй със нощните сирени... / 82
Буря / 84
Море-вечност / 85
Вечер / 86
Страх ме е... / 87
Море, море... / 88
Ела! / 89
Устрем / 90
Залей ме със вълните си... / 92

ПАРАКЛИС НА КАЛИАКРА
(Легенда)

Цъфтяха по прозорците саксии... / 95
Тежък сън сънувах, дружки... / 97
На съмнало... / 101

Сбогуване

1. Здравей, бял параход... / 104
2. От съмнало все вие... / 105
3. Отлитат щъркелите вече... / 106

НЕСПОКОЙНО ВРЕМЕ

Рибари / 111
Ще стане хубаво и тук / 114
„За вашу свободу“ / 115
Пристигане / 118

ВНУЦИТЕ

Руска песен / 123
Тъжна почивка / 125
Саша / 128
Клава / 130
Червеноармеец / 133

ВЕЛА (поема) / 137

ДОРА ГАБЕ

ИЗБРАНИ СТИХОВЕ

Том I

Редактор Людмила Исаева
Художник Елена Маринчева
Худ. редактор Кирил Гогов
Техн. редактор Цветана Арнаудова
Коректор Виолета Димитрова

Формат 60/84/16; тираж 3113 екз.; печатни коли 16; издателски коли 14,93; л. г. VI/33; изд. № 4984; поръчка № 92/1978 г. на изд. „Български писател"; дадена за набор на 28. II. 1978 г.; излиза от печат на 30. VI. 1978 г.; цена 2,04 лв.

Код: 9536275311 / 5518-66-78

ДПК „Димитър Благоев" София